

## "GREV HAKKI" NA DAİR YENİ NEŞRİYAT

*Yazan: Prof. Dr. Muvaffak AKBAY*

Memleketimizde grevin bir hak olarak tanınmasının bahis mevzuu olduğu şu son haftalar zarfında, Üniversitelerimiz mensupları arasında bu meseleye dair gittikçe artan bir alâkaya şahit olmaktayız. Türkiye'de, kanunla menedilmiş bulunan grevin bir hak olarak kabul edilmesi gibi, bizim için ehemmiyeti aşikâr olan bir teşebbüs üzerinde ilim erbabının ciddiyetle durmaları ve bu meseleyi gündelik gazetelerde polemik mevzuu yapmaktan kurtarıp tarafsız ve objektif bir tedkike tâbi tutmaları, fikirlerde sağlayacağı vuzuh itibariyle, memnuniyeti mucip bir keyfiyettir. Filhakika, siyasî çevrelerin bu vadideki faaliyetlerine müvazi olarak, grev olayının ve hakkının ilmî salâhiyet sahibi kimseler tarafından da ele alınıp, bu hususta efkârı umumiyeyi aydınlatıcı tahliller yapılmasının bu nazik meselenin, doğru, haklı ve yurd için hayırlı bir hal suretine bağlanmasını kolaylaştıracağına şüphe yoktur. Bu itibarla, bu mevzu etrafında Üniversite Öğretim üyeleri tarafından vaki neşriyata yenilerinin katılmasını temenni ederiz.

Grev hakkına dair burada tedkikimize mevzu olacak ilk eser, İstanbul Hukuk Fakültesi Profesörlerinden Ferit H. Saymen'in "*İş Kanunumuzda grev yasak mıdır?*" adlı makalesidir (1). Sayın meslekdaşımız bu makalesinde, makalenin serlevhasından da anlaşılacağı veçhile, doğrudan doğruya müsbet hukukumuzu ele almakta ve 3008 numaralı iş kanunumuzun grev hakkını ne dereceye kadar takyid eylediğini incelemektedir.

Sayın müellife göre, İş Kanunumuzun 72 inci maddesindeki; "grev ve lockout yasaktır." hükmü mutlak bir mahiyet ifade etmez. Çünkü, bu maddenin "metni tamamiyle bir prensip hükmü olup bir sosyal politika ideolojisini ifade eder.. Bu hükmün kanundan ziyade bir parti programında yer alması lâzımgelir." Hatta bu madde bir pozitif hukuk kaidesi bile değildir.

Çünkü bir emir veya nehiynin pozitif hukuk kaidesi olabilmesi için

(1) Sosyal Hukuk ve İktisat mecmuası, sene III, sayı: 28 (Şubat 1951) ve ayrı bası, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul 1951.

bir müeyyideye raptedilmiş bulunması lâzımdır. Halbuki 72 inci madde böyle bir müeyyideden mahrumdur.

"Herhangi bir iş terkinin" grev telâkki edilemeyeceği hususunda değerli meslekdaşımızla hem fikir olmakla beraber, yukarıdaki mucip sebepleri azıcık yadırgadığımızı itiraf edelim. Filhakika, herhangi bir işçi zümresi tarafından yapılacak her nevi ve şekildeki iş tatilleri grev telâkki edilemez. Zira, 73 üncü madde, grevin tarifini yapmış ve unsurlarını tadât eylemiştir. Eğer bu unsurlardan biri veya bir kaç eksik olursa, ortada, kanun vazunun grev telâkki ettiği hadise değil, bir iş tatili var demektir. Kanunen yasak olan ise, iş tatili değil, fakat grevdir. Bunda şüphe yok. Fakat, niçin, grev yasaktır ibaresi, kanundan ziyade bir parti programına yarasın? Burasını pek anlayamadık. Bir kanun metni, bir sosyal politika ideolojisini ihtiva edemez mi? Kanunların muhtevaları muayyen bir sosyal politikanın başlıca prensipleri değil de nedir? Bir emir veya nehiyin pozitif hukuk kaidesi olabilmesi için behemehâl bir müeyyideye raptedilmiş bulunması neden lâzımgelsin? Bize öyle geliyor ki, bir kaidenin pozitif hukuk kaidesi telâkki edilebilmesi için, muhakkak bir müeyyidenin mevcudiyetine ihtiyaç yoktur. Ezcümle, bir çok devletlerarası hukuku kaideleri, anayasanın ihtiva ettiği bazı hükümler (meselâ: hiç bir kanunun anayasaya aykırı olamayacağına dair olan 103 üncü madde) müeyyideye bağlanmış olmamakla beraber, pozitif hukuk kaideleridir (2) Hususî hukuk sahasında bile, nadiren de olsa, müeyyidesiz hukuk kaidelerine rastlandığını du Pasquier temin ediyor ve İsviçre Borçlar kanununun 957 inci maddesini misâl gösteriyor. Biz de buna, Ceza kanunumuzun 237 inci maddesinde 1936 tarihinde yapılan değişikliğe kadar, on sene müddetle, müeyyidesiz kalan, medenî kanunumuzun 110 uncu maddesindeki "evlenme kâğıdı ibraz edilmeden, evlenmenin dinî merasimi yapılamaz" şeklindeki hükmünü ilâve edebiliriz.

Mamafih, bütün bunlar "hukukçu münakaşaları" ndan ileri gitmez. Asıl mesele, Türkiye'de, bugün merî iş kanununun 73 üncü maddesi müvacehesinde her nevi iş tatilinin grev telâkki edilemeyeceğidir. Bu hususta değerli meslekdaşımızla aramızda bir ihtilâf bahis mevzuu değildir.

Sayın Profesör, tedkik etmekte olduğumuz makalesinde, iş kanununun 73 üncü maddesi üzerinde duruyor ve bu maddeyi ince bir tahlile tâbi tutarak grevin unsurlarını belirtiyor. 73 üncü maddenin hükümleri esas tutularak, grevi şu şekilde tarif etmek mümkündür: "grev, iş akdinin hükümlerini veya çalışma şartlarını lehlerine değiştirmek gayesini

(2) Du Pasquier (Claude), Introduction à la théorie générale et à la philosophie du droit, Neuchâtel 1942, 2 éd., S. 271 - 272 ve, 322 - 324.

güderek muayyen sayıdaki işçilerin aralarında anlaşıp mütesanit olarak işi beraberce terketmeleridir.”

Bu tarifteki “çalışma şartları” ndan maksat, şüphesiz işe başlar-ken zımnen veya sarahaten kabul edilmiş olan şartlardır. Başka bir ifade ile, işçi işe başladığı sırada “işinin mahiyetine ve çalışma taahhüllerine veya kanunî ve nizamî hükümlere müsteniden *meri bulunan* umumî veya hususî” şartlardır. Yani işçilerin bu şartlara göre çalışacağı evvelce kabul ederek, grev yapıncaya kadar çalışmakta bulunmuş olmaları gerekir. Esasen, işçilerin “aralarında anlaşıp”, “iş beraberce terk” edebilmeleri için, o işte çalışmakta olmaları lâzımdır. Bu nokta üzerindeki ısrarımızın sebebi “grev yapma hakkı” ile “çalışma ve mukavele serbestisi” mefhumlarını iyice birbirinden ayırdeebilme endişesidir. Aşağıda görüleceği veçhile, bazı müellifler, bu iki mefhumu birbirinden kâfi derecede tefrik edemediklerinden grev hakkının çalışma ve mukavele serbestisinin bir neticesi olduğunu ifade etmek suretiyle yanlış bir yol takip etmişlerdir. (3) Şüphe yoktur ki, her ne zaman, işçilerin, tâbi oldukları iş şartlarını kabul edip etmemek hususunda *hukukcan* beyanda bulunmağa selâhiyetleri varsa, işi kabul etmemek, çalışma ve akid serbestisinin tabii bir neticesidir ve bu takdirde grev bahis mevzuu olmaz.

Yukarıdaki tarife göre, grevin birinci unsuru olarak “muayyen bir işçi miktarının” mevzuubahis olması lâzımdır. Sayın Profesör bu unsurunu şu şekilde tahlil ediyor:

- a) İş kanununun şümûlüne giren bir iş yerinin mevzuubahis olması,
- b) İş kanununun tarif ettiği manada işçinin (veya müstahdemin) mevzuubahis olması,
- c) Bunların aynı iş yerinde çalışmakta bulunmaları,
- d) Muayyen bir nisapta işi terk etmeleri lâzımdır.

Yukarıdaki cihetlerden yalnız biri dahi tahakkuk etmediği takdirde, bir iş tatili mevcut olsa, dahi kanunumuza göre, ortada grev yoktur. Binaenaleyh, bu kabil bir iş tatili yasak değildir. Filhakika, meselâ “ziraat amelesinin işi toplulukla terketmeleri grev sayılamaz. Zira iş kanununun 5518 sayılı kanunla muaddel ikinci maddesinin Ç fıkrası sarîh olarak iş kanununun tarım işlerine şümûlü olmadığını bildirmektedir.” Kanaatimize göre, bu cihet kanunumuzun bir aksaklığıdır. Zira, grev hakkının müsbet hukukta yer aldığı bir çok memleketlerde bile, ziraat işçileri bu haktan istisna edilmişlerdir. Ancak, memleketimizde rençper ve ırgatların, miktarlarının pek fazla olmasına rağmen, bunların, değil

(3) İş akdi ile grev hakkı arasındaki münasebetlerin Duguit de rastlanılan izahının hülâsasını “grev bir hak mıdır?” adlı makalemizde bulmak mümkündür. Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi C. VII sayı 3, 4.

teşkilattan, henüz herhangi bir teşkilât fikrinden dahi uzak bulunmaları, toplu ve müessir bir harekete girişebilmeleri ihtimâlini şimdilik bertaraf etmektedir.

Grevin ikinci unsurunu, işi bırakma tarzına müteallik evsaf teşkil eylemektedir:

a) İşçiler, çalıştıkları iş yerindeki işlerini *birlikte* bırakmalıdırlar. Binaenaleyh, meselâ "işçilerin iş temposunu yavaşlatmaları, müessesenin işlemesini yavaş yavaş tehlikeye sokan kötü imalât veya kontrolü mümkün olmayan hatalı imalât (grève perlée) bu şartı tahakkuk ettirmiş olmaz." Bu halin grev telâkki olunmamasına rağmen, iş kanununun 130 uncu maddesine göre men ve müeyyideye raptedildiğini ilâve eylemek lâzımdır. Ancak bu takdirde de 73 üncü maddedeki grev nisabı aranır.

b) Bu birlikte terk *birdenbire* olmalıdır. "Bu nagihanlığın yarattığı sıkışık durumdan istifade ederek işçiler iş şartlarını veya akdin hükümlerini lehlerinde değiştirmek isterler. İşte kanun, bu nevi baskıları hoş görmemiş ve bunlara cevaz vermemiştir". Ancak, eğer işçiler, "iş kanununun muaddel 13 üncü maddesindeki müddetlere riayet ederek müddeti muayyen olmayan sürekli iş akitlerinin feshini ihbar ederler ve bu feshi ihbar müddetleri zarfında işlerine devam ederek son günü işlerini terk ederlerse, birlikte işin terki şartı bulunmakla beraber, birdenbire işin terki şartı tahakkuk etmiş olmaz. Hatta iş kanununun 15 inci maddesinin işçiye feshi ihbar müddetlerine riayet etmeksizin akdi derhal feshetmesini mümkün kılan hallerden biri tahaddüs ederse ve işçiler hep birlikte ve aynı zamanda akdi feshederek işi terk ederlerse yine bu şart tahakkuk etmiş olmaz". Kanaatımıza göre, kanunumuzun bu hükümleri, mukavele ve çalışma serbestisinin tabii neticelerinden başka bir şey değildir.

Grevin üçüncü unsuru; "işçilerin harekete geçmeden evvel işi ne zaman terkedeceklerini ve bu terk ile ne gibi bir gaye güttüklerini aralarında kararlaştırmaları lâzımdır". "Yoksa aralarında böyle bir karar olmaksızın işçilerin işi, herhangi bir sebepten dolayı birlikte terketmeleri grev sayılamaz". Bu, memnu fiilin kasd unsurudur. Sayın müellif bu hususa dair güzel bir misal veriyor: "Bir tütün atölyesinde çalışan kız işçilerden birine karşı iş veren vekilinin tasallut etmesinden ürken ve iffetlerini tehlikede gören diğer kız işçiler - aralarında görüşmeksizin fakat aynı sevkitaî ile hareket ederek - ertesi günü işe gelmemeleri grev sayılamaz. Zira, Böyle bir hareketten birbirlerinin haberi yoktur".

Nihayet, grevin dördüncü unsuru bu hareketten güdülen gayedir. İş tatilinde gözetilen maksadın: "iş şartlarının veya tatbik şekillerinin işçi le-

hine değiştirilmesi" olması lâzımdır. Ancak kanun, sempati grevlerini de sarahaten men etmektedir.

Muhterem meslekdaşımızın, çok değerli tahlili makalesinin hülâsası budur. Bu izahların, grev mevzuu üzerinde çalışanlar için kıymetli bir rehber olacağından şüphemiz yoktur.

★

Bu mebhaste, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi yayınları meyanında intişar eden ve "*Grev hakkı - iş mücadelelerindeki yeri ve ehemmiyeti*" adını taşıyan bir broşüre de temas etmek istiyoruz (4) Haddi zatında bu eser, esefle kaydedelim ki, üzerinde uzun boylu durulmağa değmeyecek derecede ilmî esaslar gözönünde tutulmadan kaleme alınmış bulunmaktadır. Bununla beraber, gerek mevzuunun memleketimiz için bu günlerde arzettiği hayatî ehemmiyet, gerekse müellifinin büyük hürmet beslediğimiz akademik ünvanı, bizi bu satırları yazmağa sevketti.

Eserin, ilmî bir görüşün mahsulü olmadığını belirttik. Filhakika, sayın Doçent Tuna'nın bu travayında, ileride üzerinde duracağımız hesapsız çürük noktalardan ve eski devrin fetvalarından farksız bir çok "bilâ esbabı mucibe" serdolunan mütalâalardan başka, bir de eserin tamamına şamil ve ruhuna müteallik bir sakatlık vardır ki, o da, müellifin esas ve cevheri itibariyle hukukî olan bir problemi, hukukla hiç alakası olmayan bir takım mülâhazalara dayanmak suretiyle, yine hukukî olan bir neticeye vardırmağa istemiş olmasıdır.

Fikrimizi biraz daha tafsil edelim: müellif, eserinde grev hakkını ele almakta, bir çok mucip sebepler zikrettikten sonra, bu hakkın meşru ve zarurî olduğu neticesine varmaktadır. Demek oluyor ki, etüdünün başlangıç noktası ve müntehası tam manasiyle hukukîdir. Eğer mucip sebepler de hukukî olsalardı, metod bakımından, kendilerine herhangi bir tenkidin tevcihi bahis mevzuu olamazdı. Ancak, mucip sebepler hukukî değil iktisadî mahiyettedirler ve bunları, şu tek cümle ile hülâsa etmek mümkündür: "grev hakkı meşrudur, çünkü çalışanlar için faydalıdır" Halbuki, tedkik ettiğimiz eserde ortada mevzubahis olan bir "hak" vardır. Yani müellif, "grev vakıasını" değil "grev hakkı" nı tedkik ediyor, demektir. Binaenaleyh, başlangıç noktası tam manasiyle hukukîdir. Eserde, bu hakkın meşruiyetinin ispatına çalışıldığına göre, varılmak istenilen netice de münhasıran hukukîdir. Fakat, bu hususta dermeyan olunan mucip sebepler iktisadî mahiyettedir. İşte, eserin tamamına şamil olan sakatlık, hukukî bir mefhumun, iktisadî mucip sebeplere istinaden, hukukan meşrutiyetinin isbatına çalışılmasıdır.

(4) Doç. Dr. Orhan Tuna, İstanbul 1951.

Hiç şüphesiz, bir “vakıa” olarak grev’ iktisat ilminin sahasına girer. Grevin müsbet hukuk tarafından tecviz edildiği memleketlerde, bu hadisenin, bir taraftan amele ücretlerine, diğer taraftan millî istihale vaki olan tesirlerini tedkik ve tesbit iktisatçının işidir. Bu tedkik neticesinde grevin faydalı olup olmadığı neticesine varılır. Grevin meşru olup olmadığına tedkiki ise, tamamen hukukî bir problemdir. Ancak bu bakımdan, grevin bir hak olup olmadığı, meşru telâkki edilmesi lâzımgelip gelmediği hususunda sarîh ve sahih bir neticeye varılabılır. Hatta, müsbet hukukun grevi tecviz etmesi hali de, hukukçunun, bu müsbet hakkın meşruiyeti sualini sormasına mani olacak bir keyfiyet değildir. Müsbet hukukun grev hakkını tanımış olduğu memleketlerin hukukçuları, buna rağmen, eserlerinde daima meşruiyet problemi üzerinde durmuşlardır. Bu mesele, Sayın Doçent Tuna’nın zannettiği gibi (5) skolâstik bir mesele değildir ve son yirmi beş sene zarfında çıkan Fransız ve İngiliz Amme ve Esasiye hukuku kitaplarında bu münakaşaya daima rastlanılır.

Demek oluyor ki, “grev vakası” iktisat ilminin mevzuuna girer. Varılacak netice, bu vakıanın *faydalı* olup olmadığıdır. Halbuki “grev hakkı”, hukuk ilmini alâkadar eder ve burada da varılacak netice, grev hakkının *meşru* olup olmadığıdır. Bu iki görüş zaviyesini birbirine karıştırmamak lâzımdır. Çünkü “faydalılık” ile “meşruiyet” arasında fark vardır. Birincisinden hareketle ikincisine varmak her zaman mümkün değildir. Başka bir ifade ile, hukuk ilminde, her faydalı olan şey makbul ve meşru addedilmez. Esasen, hukuk ilmi, bir cemiyet dahilinde sayısız menfaatlerin, faydalılıkların, bir taraftan birbirleriyle, diğer taraftan en geniş anlamında amme menfaati mefhumıyla telifiyle meşgul olur. Bu uğurda, hukukun vazetmiş olduğu, en geniş anlamında amme menfaati kıstası, bir çok hususî menfaatlerin, faydalılıkların feda edilmesini gerektirir. Zira, medenî ve siyasî cemiyetlerin mevcudiyet ve istinrarları, ancak bu suretle mümkündür. Hatta medenî cemiyetlerde, hukuk devletlerinde, her nevi gayri meşru faydanın istihsâli ayrı bir suç mevzuudur ve çeşitli cezaları müstelzimdir. Esasen hukuk ilminin faaliyet sahası da meşru faydayı gayri meşru faydadan ayırdetmek ve bu sonuncuların istihsâlini bir suç telâkki edip müeyyideye raptetmektir. Binaenaleyh, iktisadî bakımdan bir vakıanın faydalı olduğunu belirtmek, o vakıanın behemehal meşru bir hak olduğu (yani, pozitif hukukda böyle bir hak varsa idamesi icap ettiği, yoksa pozitif hukuka ithali lâzımgeldiği) manasını tazammun etmez. Grev vakiasının meşruiyetini ispat için, bu vakıanın sadece bir kaç kişiye

(5) Adı geçen eser s. 36.

veya bir zümreye, hatta bir sosyal sınıfa faydalı olduğunu belirtmek kâfi değildir. Bir zümreye veya sosyal sınıfa faydalı olan şey, behemehal meşru addedilmez. Bu itibarla, grevin aynı zamanda cemiyetin gayesi olan ve amme nizamı fikrini de kavrayan en geniş manasında müşterek menfaat mefhumile de kabili telif bulunduğu ispatı iktiza eder. Bu nokta tesbit edilmeden, grevin meşru bir hak olduğunu iddia etmeğe ilmen imkân yoktur. Çünkü iktisadî görüşle, hukukî görüşün kıstasları başka, vardıkları netice başkadır. Belki grevin meşruiyeti hususunda hukukî mahiyette bir kıymet hükmüne varıldıktan sonra, iktisadî faydadan da bahsedilebilir.

(6) Fakat kaziyenin aksi asla varid değildir.

Esasen, grevin hukukî müdafaasını yapabilmek için kanaatimizce bir tek yol vardır. O da, yukarıda meşruiyetin kıstası olarak mevzuubahs ettiğimiz en geniş anlamında amme menfaatinin, münhasıran proletaryanın menfaati olduğunu, diğer menfaatlerin bu uğurda feda edilmesi lâzımgeldiğini, bu günkü kapitalist cemiyetlerin dinamik unsurunu sınıf mücadelesinin teşkil eylediğini, devlet gibi hukukun da kapitalistlerin bu mücadelede galebelerini sağlamaktan başka bir işe yaramadığını, asıl meşru siyasî teşkilâtın ve hukuk normlarının ancak bu mücadelede proletaryanın muvaffak olması neticesinde tahakkuk ve teessüs edeceğini ve binaenaleyh bu fiilî mücadelenin meşruiyetini kabul eden tam manasiyle sosyalist hukuk telâkkisini benimsemek lâzımdır. Eğer müellif, sarahaten bu yolu tutmuş olsaydı, şüphesiz yine tenkidlerimizden masun kalamazdı amma, eserinin metodunda bozukluk olduğunu iddia edemezdik. Çünkü bu takdirde, bir hukukî problem, bir hukuk görüşüne istinaden hukukî bir neticeye bağlanmış olurdu. Ancak müellif, sarıh bir şekilde bu yolu da ihtiyar etmemektedir.

Böyle olunca, kitabın başından sonuna kadar serdolan mütalâaları ve ortaya atılan iddiaları birbirine raptetmek, bunları mantık ve muhakemenin kabul edeceği bir esasa bağlamak maatteessüf imkânsızlaşmaktadır. Çünkü, kitapta, bir hadisenin iktisat ve hukuk zaviyelerinden mütalâası birbirine karıştırılmış, "grev hakkının" nazari bakımdan tahlili gibi tam manasiyle hukukî olması icabeden bahislerde dahi, hukukî görüş zaviyesi ve muhakeme tarzı tamamen ihmâl edilmiş ve bu yüzden gerek kitabın adının, gerekse içindeki serlevhaların tesbit ettiği hukukî problem çözülememiştir. İşte bu sebepledir ki, Sayın Doçent Turan'ın eserini, bir çok pek istifadeli malûmatı ihtiva eylesine rağmen, metodlu ve ilmi bir çalışma mahsulü telâkki edemiyoruz.

(6) Kaldı ki, grevin iktisadî bakımdan faydalı olduğu telâkkisi de kanaatimize göre tamamen yanlıştır.

Bu esası sakatlıktan başka, bahis mevzuu ettiğimiz eserde daha bir çok, vuzuhsuz, zaif, çürük, hatalı cihetler de bulmak mümkündür. Bunlardan bir tanesine daha ilk adımda rastlıyoruz. Fihakika müellif, kitabının birinci kısmını "grev hakkının nazarı ve pratik bakımlardan tahlili" ne hasretmiş ve bu kısımda grevin tarif ve neveleri üzerinde durmuştur. Grevin tarifi şudur: "Grev, kısaca ve umumî olarak say ile sermaye, işçi ile iş veren arasındaki mücadelenin bir şekli ve bir safhasıdır. Başka bir ifade ile grev, taraflardan birinin işi umumiyetle gayri muayyen bir müddet için terketmesidir. Yahut grev, işveren üzerinde bir tazyik icrasına matuf olmak üzere işin önceden kararlaştırılarak terkedilmesidir" (7) Bu tarif veya tariflerde grev hadisesinde iş mukavelesinin ehemmiyeti kâfi derece belirtilmemiştir. "Grev hakkının nazarı ve pratik bakımlardan tahlili" serlevhasını taşıması itibariyle, hukukî mahiyette bir tahlili ihtiva eylemesi gereken bir bahis için, bu cihet bir eksikliklerdir. Zira, grev hakkını, çalışma hürriyetinden ve mukavele serbestisinden tefrik edebilmek için, behemehâl bu unsurun nazarı itibara alınması lâzımdır. Her hangi bir kimsenin, muayyen bir iş yerindeki iş şartlarını uygun bulup bulmaması neticesinde, o işi görmeği taahhüt etmesi veya o işten vaz geçmesi, doğrudan doğruya çalışma hürriyetinin ve mukavele serbestisinin mevzuunu teşkil eder ve bunun grevle alâkası yoktur. Binaenaleyh işçiler, gerek işe alınırken gerekse kendilerine yeni bir tarzı faaliyet teklifi karşısında, münferid veya toplu bir halde iş şartlarını kabul edip çalışmakta, veyahut, kabul etmeyip çalışmamakta tamamen serbesttirler. Grev ise, taraflarca tamamen serbest bir şekilde zımnen veya sarahaten, tahriren veya şifahen kabul edilmiş iş şartlarını, ortada *mevcut ve muteber bir iş akdine rağmen*, değiştirmek üzere girişilen fiilî bir hareket, bir zor kullanma hali, bir bizzat ihkaki hak teşebbüsüdür. Görülüyor ki aradaki fark bir hukukçu için azımdır. Birinci halde, bir serbestinin istimali mevzuu bahistir ve hukuk nizamı ihlâl edilmemiştir. Halbuki ikinci halde, yani grev halinde, hukukun başlıca kaidelerinden biri olan: "akidler, taraflar için kanun hükmündedir" düsturuna aykırı hareket edilmekte, evvelece serbest rızaların telahukiyle her iki tarafın tesbit etmiş olduğu şartları, lehe tadil için, bu şartları yerine getirmemek halidir ve hukukî nizam ihlâl olunmaktadır. Bu vadide, işçilerin rızalarının fiiliyatta gerçekten serbest olarak izhar edilip edilmediği hususu rol oynamaz. Zira bu cihet, hukukan derpiş edilmiş ve ikrah hali rızayı ifsad eden bir sebep olarak telâkki olunmuştur. İşçilerin bu iddia ile mahkemeye baş vurmuyup, doğrudan doğruya, birlikte ve birdenbire işi terketmek suretile fiilî baskı

(7) Adı geçen eser s. 11.



yapmağa teşebbüs etmeleri bambaşka bir vaziyettedir. Hülâsa, grev halini sarih bir şekilde, çalışma hürriyetinden ayırdetmek lâzımdır ve sayın Doçent Tuna'nın grev tarifi bu bakımdan eksiktir ve karışıklıklara sebep olabilir, hatta olmaktadır da..

Filhakika, müellif, kitabının bir çok yerlerinde, grev hakkı ile çalışma hürriyeti ve mukavele serbestisini birbirine karıştırdığı zehabını uyardırarak ifadeler kullanmıştır. Ezcümle, grevin "kollektif pazarlık mefhumuna dayandığını ve akid serbestisinin tabii bir neticesi bulunduğunu" (8) yine grevin "kendiliğinden ihkaki hak olmayıp, kollektif müzakere mefhumuna dayanmakta ve akid serbestisinin bir neticesi olmak gibi bir mahiyet iktisap eylemiş olduğunu" (9) bilâ esbabı mucibe beyan etmektedir. Sayın Doçent bu hususta "Milletlerarası çalışma konferansları"nın mukarreratına istinad etmeği kâfi ve reddi imkânsız bir delil saymaktadır. Halbuki, müellifin, kendi kendine itlak eylediği bir sıfatla, bir "ilim mensubu" nun muhtelif milletlere mensup sendika mümessillerinin almış oldukları kararı bir "nas" olarak kabul etmemesi ve grevin akid serbestisinin bir neticesi bulunduğu kaziyesini hukukî mucip sebeplere istinaden izah ve ispat etmesi lâzımgelirdi. Hangi kongre veya konferans karar verirse versin, bir hukukçuya grev ile akit serbestisi arasında bir sebep - netice münasebeti bulunduğunu kabul ettirmeğe imkân yoktur. Çünkü, akit serbestisi mefhumu, ortada henüz mevcut bir akit olmadığını işrabeden bir mefhumdur. Akit serbestisi hususunda sendikaların rolü olabilir. Çünkü bunlar, işçileri bir araya getirmek, toplu hareket etmelerini sağlamak suretiyle işçilerin liberal bir rejimin kapitalistleri karşısına onlarınkine müsavi bir kuvvetle çıkmalarına ve iş şartları müzakere olunurken, kendi lehlerine bir takım tavizler talep edebilmelerine yararlar, buna şüphe yoktur.. Ancak, burada grev bahismevzuu değildir.. Tehdit vasıtası, işçilerin toptan teklif olunan işi reddetmeleri keyfiyettir. Bu takdirde iş veren, işini gördürecek adam bulamamak endişesine düşecektir. Halbuki grevde, ortada mevcut, taraflarca kabul edilmiş, *hukukan muteber bir "iş mukavelesi"* vardır. Grev, bu iş mukavelesinin *evvelce kabul edilmiş olan şartlarını* değiştirmek için girişilen bir harekettir. Yani hukukan, bir mukavele ihlâl ediliyor demektir. Bir mukavelenin tek taraflı olarak ihlâlinin mukavele serbestisiyle alâkasını anlamak imkânsızdır. Hele bu ihlâl keyfiyetinin, mukavele serbestisinin bir neticesi olduğunu kabul etmek, hu-

(8) Adı geçen eser s. 40.

(9) Adı geçen eser s. 54 Aynı zamanda Bk. s. 22.

kuki düşünce ile telif edilir bir şey değildir (10).

Sayın Doçent Tuna'nın "grev hakkı" üzerindeki etüdünün mütalâasına devam edecek olursak karşılaşacağımız fikirlerin, bir tezatlar serisi manzarası arzylediklerini esefle müşahede ederiz. Ancak, bunları iyice belirtebilmek için, her şeyden evvel - imkân nisbetinde ve büyük bir gayret sarfetmek suretiyle - müellifin eserinin birinci kısmının muhteviyatını hülâsa etmeğe çalışalım.

Sayın Doçent Tuna, bu kısımda, grevleri, evvelâ "siyasî - umumî" ve "iktisadî - meslekî" grevler diye iki büyük kategoriye ayırmaktadır. Siyasî grevlerin gayeleri, iktisadî ve meslekî bir menfaat sağlamak olmayıp "devlet, idare ve mevzuat üzerinde tesir icra etmek ve bazı hallerde iktidarı ele geçirmek, hukuk nizamını bir bütün ve bir sistem olarak değiştirmektir." (11). Müellifin kanaatince siyasî grevlerin fazla olduğu yerler "işçi meslek organizasyonlarının kuvvetli olmadığı memleketlerdir". Bu yüzden iş mücadeleleri "plânsız ve haşin şekiller almakta ve siyasî yola dökülmektedirler". İkinci Cihan harbinden bu yana, bu mahiyette grevlerin en fazla vukua geldiği iki memleket, İngiltere ve Fransa'dır. Esasen Sayın Tuna bu sonuncu memleketi, işçi organizasyonlarının zayıf olduğu memleketler meyanında sarahaten zikretmektedir. Bu beyana hayret etmemek elden gelmiyor. İngiltere'de sendikalar, bilindiği veçhile, bugünkü iktidar partisinin bünyesine dahildirler ve son derece kuvvetlidirler. Fransa ise, ihtilâlcî sendikalizmin beşiğidir ve sendika hareketinin çok gelişmiş olduğu yerlerden biridir. Eğer, kuvvetten, sendikaların işçiler üzerindeki otoritesi kastediliyorsa, o da varid olamaz. Çünkü, meselâ Fransa'da, siyasî mahiyette grev yapan işçiler bu hareketi komünist elemanların tesiri altında bulunan sendikalarının emrile yapmaktadırlar.

Sayın Doçent Tuna, bu kısımda, grevleri, evvelâ "siyasî - umumî" ve işinin çetin olduğuna işaret ediyor (12): Filyatta "iktisadî - reformist grevlerle siyasî - ihtilâlcî grev tipi saf bir kültür manzarası arzetmez ve hâdiselerin inkışafı esnasında reformist ve ihtilâlcî unsurlar arasında süratle değişen bazı tezahürlere rastlanır" (13). Demek oluyor ki, siyasî grevi iktisadî grevden tefrik, pratikte son derece güçtür ve müellif bu ciheti muterifdir. Hatta bu hususta "Fransa'da 1950 yılında Paris şehrinin devletleştirilmiş Havagazi, Elektrik sanayii şubelerinde patlak veren

(10) Bazı ahvalde grev hakkı ile çalışma serbestisi tezat halinde bile olabilir. Ezcümle grevcilerin çalışmaya devam etmek istiyen arkadaşlarını bundan cebren menetmeleri gibi.

(11) Adı geçen eser, s. 12.

(12) Adı geçen eser, s. 13 ve not 19.

(13) Adı geçen eser, s. 15, not 28.

grev hareketini nevi ve şekil itibariyle ilk nazarda temyiz imkânı hasıl olamadığından, zahirde ücret talebi ile ortaya çıkan grevçilerin sonraları siyasî mahiyette bazı gayeler güttüklerinin tahakkuk ettiğiinden” keza “Fransa’da 1951 yılında Devlet Demiryollarında patlak veren grevin de siyasî mahiyette olduğundan” bahisle misâl dahi vermektedir. Ancak bütün bunlardan bir netice çıkarılmak istenildiği zaman, yani, mademki ortada işçi ideolojisini emperyalist emelleri uğruna bir ökse gibi kullanan ve sınaî kargaşalıklar çıkarmak suretiyle diğer devletlerin iç işlerine müdahaleyi âdet edinen bir devlet vardır, o halde greve mesâğ vermek tehlikeli bir harekettir; denildiği zaman, bu fikre iştirâk etmemektedir. Kanaatine, iktisadî - meslekî adını verdiği grev şekli meşru olduğuna göre, şu mülâhazada bulunuyor: meşru bir vasıtayı gayri meşru bir maksat uğruna kullanılabilmesi ihtimalinden dolayı menetmek mi icabeder? (14). Eğer, her hal ve kârda, siyasî grevi iktisadî grevden, hatta müşkül de olsa, ayırdetmek mümkün bulunsa idi, sayın meslekdaşımıza hak vermemek elden gelmezdi. Ancak, ne yazık ki bazı hallerde, bu iki nevi grevin birbirinden tefriki tam manasiyle imkânsızdır. “Grev bir hak mıdır?” adındaki makalemizde de belirttiğimiz veçhile (15) bazı hallerde “iktisadî” ile “siyasî” birbirine mezc olmuştur. Meselâ işçiler, dahilî veya haricî umumî mahiyette bir politikanın, paranın değerine tesiri vasıtasıyla ücretleri üzerindeki tepkilerini ileri sürerek bu politikaya müdahale sadedinde grev yaparlarsa, bu grev, iktisadî - meslekî midir? yoksa siyasî mahiyette midir? Keza, çalışma politikasını beğenmedikleri bir kabinenin düşmesi veya kendilerine, iktiham etmek istemedikleri bir takım külfetler yükleyen bir kanunun ısdarını protesto için vaki olacak grevin acaba mahiyeti nedir? (16).

Bundan başka, Sayın Doçent Tuña’nın, siyasî mahiyette grevlere taraftar olup olmadığı da lâyikiyle anlaşılamamaktadır. Filhakika, kitabının bir yerinde (17) “gerçi, esas teşkilât hukukunda reformlar yapılması, seçim hukukunun ıslâhı, harplerin kanun harici kılınması, sulh ve sükûnun tesisi gibi âli ve kudsi gayelerin gerçekleştirilmesi maksadiyle girişilen siyasî - umumî grevleri topyekûn reddetmek, hiç değilse ilmi - objektif bakımdan pek te isabetli sayılamaz” diyen müellif, grevin kendi çapından çok büyük işlere müdahalesini tecviz eder ve ona adeta bir

(14) Adı geçen eser, s. 50.

(15) Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi c. VII s. 3 - 4 s. 102.

(16) Ek. Prof. Charlier, Le droit constitutionnel et la grève. Juris classeur périodique, du 25 Novembre 1948, s. 729.

(17) Adı geçen eser s. 16.

hukuk kaynağı nazariyle bakar görünüyorsa da, bir kaç sahife sonra (18) bu beyanından adeta ürkmüş gibi: "maamafih ne kadar yüksek gayelere vasıtalık ederlerse etsinler (!) kanun dışı kalan ve hukuk ve devlet nizamını radikal bir şekilde sarsarak yıkmak hedefini güden bu nevi aksiyonların reformist bir yol takibeden klâsik sosyal siyaset ilminin çerçevesi dahilinde mütalâa edilemeyeceği" kanaatine varıyor. İtiraf edelim ki, biz, bu iki ifade arasında bir mantıkî irtibat kuramadık ve müellifin siyasî grevlere taraftar olup olmadığını anlayamadık. Esasen bizzat müellif de, bu vadede fazla ısrara taraftar değildir ve "siyasî grev hakkının münakaşasını tamamen mevzu harici" bırakmak istemektedir. Ne yazık! Çünkü, eğer bu münakaşaya girilmiş olsaydı, siyasî umumî grevlerle iktisadî - meslekî grevlerin birbirinden kesin olarak tefrikinin imkânsızlığı belirtilmiş ve gayeleri bakımından dahi, çok zaman, aralarında fark gözetilemeyen bu iki çeşid grevin, mahiyet, itibariyle birbirleriyle tam bir ayniyet ifade eyledikleri anlaşılmış olurdu.

Siyasî - umumî grevler hakkında bu vuzuhsuz mülâhazalardan sonra, Sayın Doçent Tuna, iktisadî meslekî grevlerin tedkikine girişmektedir. Bu mephasde önüne çıkan ilk engel lockout dur. Filhakika, grev hakkının tanınmasının iktisadî opportunité'si bahis mevzuu edilirken, buna mukabil iş verenlere de lockout hakkının tanınmasının ne gibi tepkiler doğuracağını ve grev yasağı olmayan memleketlerde lockoutlar karşısında işçilerin durumunu incelemek zaruridir. Eğer bu cihet nazarı itibara alınmış olsaydı, mevcut istatistiklerin tedkiki, lockout'ların adetlerinin az olmasına rağmen, tesir ettikleri işçi adedinin sayısının vasatîsi grevlere iştirâk eden işçi sayısının vasatisinden fazla ve lockout'ların devam müddetlerinin ve tahripkâr tesirlerinin grevlerinkinden çok daha büyük olduğu görülürdü (19). Ancak, bu mülâhazalar, müellifi tereddüde dahi sevketmemektedir. Ona göre, lockout, hesaplı kitaplı girişilecek bir harekettir. Binaenaleyh bu hak, iş verenlere tanınsa dahi, tıpkı işçilere grev hakkının tanınması halinde olduğu gibi, filiyatta bu yola öyle uluorta müracaat edilmez. İyi amma, grevin bir hak olarak tanınması, işçilerin patronlara karşı müdafaası düşüncesiyle vaki olduğuna ve şimdiye kadar, lockout'u ve grevi birer müsbet hak olarak kabul etmiş olan memleketlerde tutulan istatistiklere göre lockout'ların gerek o memleketlerin umumî iktisadiyatı gerekse bizzat işçiler üzerinde tahripkâr tesirleri grevlerinkinden fazla bulunduğuna ve nihayet bunlardan birinin

(18) Adı geçen eser s. 19.

(19) Encyclopediae of the Social Sciences. Esasen müellif teşebbüs erbabının işçilere nazaran çok daha çabuk birleşebileceklerini itiraf ediyor. Adı geçen eser s. 56.

kabul edilip diğèrinin kabul edilmemesi imkânsız olduğuna göre, grevin tanınmasından güdülen maksat aksamamakta mıdır? Bu cihet, mütalâa edilmeğe, üzerinde durulmağa lâıyk değil midir? Fakat müellifimizin böyle "teferruat" ile uğraşacak vakti yoktur. Tıpkı bir tekreden safra atar gibi, lockout meselesini de "mevzu dışı" kılmaktadır.

Bu engeli de bu suretle bertaraf eden sayın Doçent, iktisadî meslekî grevlerin tedkikine girişmektedir. Bu nevi grevleri, müellif üç kısma ayırmaktadır: gayri meşru grevler, sempati grevleri, meşru meslekî - iktisadî grevler. Gayri meşru grevler, ihbarsız olarak, sendikaların dahi malûmatı olmadan, birdenbire yapılanlardır. Sayın Tuna, bu nevi grevleri tasvip etmemektedir. Onun fikrine göre: "iş yerinin ihbarsız terk edilmesi, şüphesizdir ki iktisadî hayatta bir hercümerçe yol açmakta ve her şeyden evvel de bu aksiyon kanun ve mukavele hükümlerini derinden derine rencide etmektedir." (20) Demek ki, bir taraftan muayyen bir müddet evvel iş vereni haberdar etmeden, diğèr taraftan sendikaya malûmat vermeden grev yapmak gayri meşrudur. Bize öyle geliyor ki, burada gayri meşru tabirinden maksat müsbet hukuka aykırılıktır. Bilindiği gibi, grevi tecviz eden memleketlerin hemen hepsi, bu müsbet hakkı bir takım takyidata tâbi tutmaktadırlar. Bu kayıtların başında grev yapılacağından iş vereni muayyen bir müddet evvel haberdar etmek vardır. İşte bu gibi memleketlerde, ihbarsız grev yapmak gayri kanunidir, bunda şüphe yok. Ancak, müellif, grevin umumî teorisini yaptığına göre, bu bahiste hiç bir memleketin müsbet kanunile bağı olmayarak ihbarsız grevin gayri meşruiyetini, hukukun umumî esaslarına istinaden ispat etmesi lâzımdır. Esasen öyle de yapmak istiyor. Filhakika, müellife göre "bu aksiyon iktisadî hayatta bir hercümerçe yol açmakta, kanun ve mukavele hükümlerini derinden derine rencide etmekte" olması hasebiyle gayri meşrudur. O halde bir grev hareketi, kanun hükümlerini olduğu gibi, mukavele hükümlerini de rencide ederse gayri meşrudur. Böyle olunca şu sual hatıra geliyor: meşru olarak tavsif edilen meslekî - iktisadî grevler iş mukavelesi hükümlerini rencide etmiyor mu? iş mukavelesi hükümlerine aykırılık bakımından gayri meşru grevlerle meşru grevler arasında ne fark vardır?

Sempati grevleri "herhangi bir iş yerinde iktisadî ve meslekî maksatlarla vukua gelen grev hareketini sırf meslek tesanüdü ve sınıf suuru kaygusuyla desteklemek" için yapılan grevlerdir. Müellifin "bildiğine göre" bu neviden grevler hiç bir yerde memnu değildir.

Iktisadî - meslekî grevlere gelince, Sayın Doçent Tuna kitabının bu

(20) Adı geçen eser s. 17 - 18.

kısmında, bunların hararetli bir taraftarı görünmektedir. Bu hususta ileri sürdüğü mucip sebepleri şu suretle hülâsa etmek mümkündür: İktisadî - meslekî grevleri tanımak lâzımdır çünkü:

a) Dünyanın bütün gerçek demokrat memleketlerinde bu hak tanınmıştır. Bu günkü "ilmî - objektif" telâkki grev ve lockout hakkının ana hak, umumî bir beşer hakkı olduğu merkezindedir (21) hatta bugün, bir çok kimselerin zannına aykırı olarak Sovyet Rusya'da bile grev kanunlarıyla sarahaten men edilmiş değildir. (22).

b) Ancak grev hakkı sayesinde ki işçiler günden güne kendi lehlerine değişen iş şartlarına kavuşabilirler. Zira "patronlar resmî makamlardan gizliyebildikleri hakikî kârlarından ancak grev tehdidinin tazyiki ile fedakârlığa" yanaşırlar. (23).

c) Grev hakkının tanınması behemehâl ve derakap "iş mücadelelerine yol açmaz. Sendikaların kuvvetli olduğu memleketlerde grev tehdidi kâfidir (24). Bugün "katî bir lüzum ve zaruret olmadan sendikalar grev ilân etmiyorlar. Hatta İsviçre'nin en büyük sendikalarından biri olan metalürji ve makine sanayii işçileri sendikası tam onyediy yıldan beri hiç bir greve teşebbüs etmemiş, iş ihtilâflarını sırf kollektif iş normları mukavelelerine dayanmak suretiyle hal yolunu tutmuştur" (25). "İsviçre'de 1950 yılında vukûa gelen grevlerin sayısı ancak 28 olup bu grevlere katılan işçilerin sayısı sadece 1887 dir. Bu rakamlar umumî işçi sayısının yarım milyona yaklaştığı bir memlekette açık iş mücadelelerinin ne kadar ehemmiyetsiz bir vaziyet arzettiğini sarahatle göstermektedir" (26).

Şimdi bu iddialara teker teker cevap verelim:

a) Dünyanın bütün gerçek demokrat memleketlerinin müsbet hukuklarında grevin kâh bir hak olarak tanındığı, kâh umumiyet itibariyle bir suç telâkki edilmediği doğrudur. Ancak bunun sebebini, hukukî olmaktan ziyade tarihî, sosyal ve siyasî mülâhazalara irca etmenin yerinde olacağını evvelce izaha çalışmıştık (27). Fikirlerimizi hülâsa edelim: demokratik memleketlerin müsbet hukuklarının tecviz eylediği veya men etmediği grev hakkı ondokuzunzu yüz yıl liberalizminin bir ya-

(21) Adı geçen eser s. 23.

(22) Adı geçen eser, s. 29.

(23) Adı geçen eser, s. 30.

(24) Adı geçen eser, s. 24.

(25) Adı geçen eser, s. 25.

(26) Adı geçen eser, s. 26.

(27) M. AKBAY Grev bir hak mıdır. Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi, s. VII s. 92 ve devamı.

digâridir. Filhakika, devletin sermaye ile emeği başbaşa bırakıp seyirci vaziyetini tercih ettiği bir rejimde, mukavele serbestisi bahis mevzuu olamazdı. Zira taraflar müsavi şartlar altında müzakere edebilecek halde değildiler. Emeğin karşısında sermaye son derece kuvvetliydi. İşçiler çalışmaya muhtaçtılar. İş verenler ise, emeğin teşkilatsızlığı yüzünden, bol talep müvacehesinde müstağni hareket edebiliyorlardı. Demek oluyor ki, bu devirde iş piyasasında sermayenin "fiilî tahakkümü" cari idi. Bu fiilî tahakküm karşısında, devletler işçilere birleşme, sendika kurma hakkını tanıdılar. Bu suretle işçiler, toplu hareket etme imkânına sahip oldular. Bundan başka, sermaye gibi korkunç bir silâha mukabil, bu işçi topluluklarına da, grev yapma hakkı tanındı. Bundan maksat, bir *fiilî* kudretin karşısına diğer bir *fiilî* kudreti çıkarmak ve *fiilî* bir müvazene tesis etmek idi. Netekim, devletlerarası münasebetler de, uzun asırlar, böyle fiilî müvazenelere istinad etmiştir. Hukukun boş bıraktığı veya tanzimden izharıcaz ettiği bu münasebetleri fiilî kudretlerin müvazenesi idare etmiştir. Bu devirde, kudretin hak doğurduğu prensibi caridir ve bu müvazene bozulduğu zaman, son sözü harp söylemiştir. Fakat, hukukun ilerlemesi bu sahadada, nasıl, evvelâ, 1899 ve 1907 Lahey anlaşmalarından başlayarak 1949 Cenevre anlaşmalarına kadar harbin bir takım hukukî kaidelerle takyidi şeklinde tezahür etmişse, iç hukukta da, devletin liberalizmi yavaş yavaş terkederek dünyanın hemen her memleketinde müdahaleciliğe doğru seyretmesi neticesinde grevin bir takım hukukî kaidelerle takyidi cihetine gidildi. Nihayet, nasıl, devletlerarası hukukta, son merhale, harbin büsbütün ortadan kaldırılması ve bilâ istisna her nevi ihtilâfın muslihane bir şekilde halledilmesi şeklinde tecelli ediyorsa, iç hukukta da, sermaye - emek münasebetlerinde, grevin büsbütün ortadan kalkması ve bu sahadaki bütün anlaşmazlıkların da hukukî yollarla halli bir hedeftir. Müellif, kitabının bir yerinde bizden şu suali soruyor: "dünyanın her tarafında grevin büsbütün ortadan kaldırılması yoluna gidildiğini muharrir hangi mesnede dayanarak iddia ediyor?" (28). Bu soru, sayın meslektaşımızın hukukun te-

(28) Adı geçen eser sahife 46 - 47, not 126. Sayın Doçent, fikirlerimizi tenkid sadedinde, bize bir takım sualler soruyor ki, bunların cevaplarını bu yazımızda vermeye çalıştık. Negredilen fikirler tenkide arzedilmişlerdir, bunda şüphe yok. Esasen fikir mücadelesi bizim mesleğimizdir. Bundan yılmayız ve yüksünmeyiz. Ancak, maatteessüf müellif, fikirlerimizi bir kenara bırakıp, doğrudan doğruya şahsımızı hedef tutan son derece şiddetli hücumlarda bulunmuş ki, biz bunu, değil akademik nezakete, hatta basit nezaket kaidelerine dahi uygun bulmadık. Bu itibarla tenkidlerimiz, Sayın Doçentin fikirlerine inhisar edecektir.

kâmilü hususundaki düşüncesi üzerinde, bizi tereddüde sevk etmektedir.

Grevin bir kuvvet tezahürü olduğunu, mahiyeti itibariyle aynen harbe benzetilebileceğini, nasıl harp, milletlerarası münasebetlerde kuvvetin hükümranlığını ifade ediyorsa, grevin de sermaye - emek münasebetlerinde kuvvetin hakim olması demek olduğunu, hukukan grev ile harp arasında hiç bir fark bulunmadığını, bütün hukukçular belirtirler. Fakat anlaşılıyor ki, sayın meslekdaşımızın hukukçulara pek itimadı yoktur. Onların eserlerini "ciddi" telâkki etmiyor. O halde, Sayın Tuna'yı tatmin için, yukarıdaki ifadeleri, kendilerinin de itimad buyurduklarını, grev tarifini aynen kabul etmelerinden istidlâl eylediğimiz büyük bir ikitsatçıdan, muhterem ve müteveffa hocamız Gaëtan Pirou'dan aldığımızı söylersek bilmem ki maksadımıza nail olur muyuz? (29). Harp ile grevin hukukî bakımdan aynı şey olmaları demek, her ikisinin de fiilî ve başboş kudretin tezahür etmek fırsatını bulduğu birer hukuk boşluğunu (vacuum juris) ifade eylemeleri demektir. Halbuki, hukukun gayesi, insanların ve insan topluluklarının birbirleriyle olan bütün münasebetlerini bilcümle tezahürleriyle kavrayabilmektir. Nasıl, devletlerarası münasebetler, asırlar boyunca "mütemadî harp" halinden "harbin büsbütün ortadan kaldırılması" na doğru seyretmiş ve etmekte bulunmuş ise, iş hukukunda da, "serbest sermaye - emek mücadelesi" "kayıtsız grev ve lockout hakkı" nı çokdan geride bırakmış ve sermaye - emek münasebetlerinin tanzimi ile ihtilâfların muslihane şekilde halli hedefine teveccüh eylemiştir. Bu netice, hukukun cevherinden istidlâl olunur ve bir hukukçunun (sosyalist hukuk telâkkisini benimsememiş olmak şartile) derhal ve münakaşasız kabul edeceği bir keyfiyettir. Sayın Doçent Tuna soruyor: "grev niçin tarihi ve hukukî seyrini tamamlamış olsun? Delil nerede? grev hakkını tanımakla dünya gidişinin tersine bir yol takip edeceğimiz hangi mehaza işaretle iddia ediliyor?" ve devamla: "Garp memleketlerinin bu marazı bünyelerinden atmağa uğraştıklarına dair mütalâalara - itiraf etmek lâzımdır - biz hiç bir ciddi eserde rastlamadık" diyor.

Öyle zannediyoruz ki, Garp memleketlerinin grevi bünyelerinden atmağa uğraştıklarına dair mütalâalara Sayın Doçentin hiç bir ciddi eserde rastlamamış olması, ciddi eserlerde bu kabil mütalâaların bulunmamasından ziyade, kendilerinin bu hususta herhangi bir ciddi eseri tedkik zahmetine katlanmamış olmalarına delâlet eder. Çünkü, bu "kabil mütalâalara" şu son yirmi beş sene zarfında yazılmış belli başlı hukuk kitaplarında rastlanır. Eğer, Sayın Müellif, şiddetle fakat bermutad bilâ

(29) G. Pirou et M. Byé, *Traité d'économie politique*, c. I Paris 1940 s. 335 - 336.



esbabı mucibe tenkid etmeğe savaştığı makalemizi, başından sonuna kadar okumak zahmetine katlanmış olsalardı, orada bu şekilde beyanı mütalaa eylemiş pek meşhur hukukşinasların ve eserlerinin adlarını görür ve bizzat keyfiyeti tahkik fırsatını bulurlardı. Fakat, mademki soruyorlar, gerek bu hususa dair kendi mütalaalarımızı gerekse "ciddi eserlerin" ifadelerini tekrarlayalım:

Evet, grev, tıpkı harp gibi, tarihi ve hukuki seyrini tamamlamıştır. (30) Tarihi seyrini tamamlamıştır, çünkü artık liberalizm tarihe karışmıştır. Bugünkü devletlerin hemen hepsi, emek - sermaye münasebetlerine geniş ölçüde müdahale ve bunları tanzim cihetine gitmektedirler. Hukuki seyrini tamamlamıştır, çünkü, bir hukuk boşluğu karşısında fiili kudretlerin müvazenesi durumu, bugün artık greve müracaatı gerektirecek nisbette şümulü değildir. Harp memleketlerinde yarım asırlık bir maziye sahip olan sosyal hukuk mevzuatı, bu boşluğu doldurmuştu veya doldurmaktadır. Bu itibarla, hedef, grev vasıtasıyla ihkaki hak değil, aynı hakkı muslihane yollarla edinmektir. Bu mebhaste, mevcut ve mevzu sosyal hukuk kaideleri kâfimidir? Hiç bir zaman böyle bir iddiada bulunmadık ve bulunmak ta istemeyiz. Ancak, sosyal hukukun tekâmülü, grev silâhı veya grev tehdidile mümkündür demek, devletlerarası hukukunun inkişafını harplerden beklemek gibidir. Elbette, bir cemiyette sosyal sınıflar vardır. Elbette, bunlar arasında menfaat aykırılıkları mevcuttur ve bu yüzden elbette, bir sınıf mücadelesi bahis mevzuudur. Yalnız şurasını belirtmek lâzımdır ki, sosyal sınıflar sadece işçiler ve iş verenlerden ibaret değildir. Bir cemiyette ziraatçilerle sanayiciler de iki ayrı sınıftır ve bir takım menfaatleri birbirlerine zıddır. Hatta İngiltere tarihinde, bu zıddiyetin vehamet kesbettiği devirler olmuştur. Alacaklılar - borçlular, köylüler - şehirliler ilâh... gibi diğer bir çok sosyal sınıflar vardır. Nasıl hukukun bunların arasındaki münasebetleri tanzim etmesi tabii karşılanıyorsa, iş verenlerle işçiler arasındaki münasebetlerin de, bir gün, tam manasiyle, hukukun mevzuuna girmesi mukadderdir. Peki, bu son iki sınıf arasında kuvvet denksizliği ne olacaktır? Liberal bir rejimde bu müsavatsızlığın grevi icabettirdiğini "Grev bir hak mıdır?" adlı makalemizde belirtmiştik (31). Sosyal hukuk mevcut değilse, grev siyasi bir müvazene unsuru olarak zaruridir.

(30) Yer yüzünde halen bir çok silâhlı çarpışmalar cereyan ederken ve bir çok grev hareketlerine başvurulurken bizim bu ifademiz ilk nazarda garip görülebilir. Ancak, bizim burada "seyir" den maksadımız ideolojik seyirdir. Vakıalar fikirlere uymakta gecikebilirler, fakat er veya geç uymak zorundadırlar.

(31) M. AKBAY. Akr geçen makale s. 96.

Ancak hukuk, *siyasî müvazenelerle* iktifa edemez. Bu, onun tab'ına aykırıdır. Binaenaleyh, hatta liberâl rejimde dahi, nasıl sermayenin işçileri istismarı bir hak değil idi ise, grevin de, bir tazyik vasıtası olması itibarile, nazarı bakımdan bir hak olduğu iddia edilemezdi. Ortada sermaye ile grev adında birbirleriyle çarpışan iki fiilî kudret vardı; ancak bunların her ikisi de birer tazyik vasıtası olduklarına göre, hukuk kaynağı olarak telâkki edilemezler. Nasıl, sermayenin kendi kuvvetine istinaden sağladığı imtiyazlar, her zaman meşru olamayacaklarına göre, behemehal birer hak telâkki edilemezlerse, grevin de kendi müessiriyetine istinaden sağladığı imtiyazlar, her zaman meşru olmayacaklarına göre, muhakkak birer hak olarak ele alınmazlar. Her türlü sosyalist görüşten ve kuvvetin hak yarattığı fikrinden uzak saf hukuk mantığı bunu icab ettirir. Sermayedarların bütün iddialarında haksız, işçilerin bütün mütalebatında haklı oldukları nasıl kabul edilebilir? Mademki, devlet, bugün, sermaye - emek münasebetlerine geniş ölçüde müdahale etmiştir, o halde, hiç değilse bu müdahale nisbetinde, mücadelenin ortadan kalkması tabiidir. Mücadele bitmiş midir? Hiç bir zaman. Ancak, bu mücadele fiilî yollarla değil, hukukî ve siyasî yollarla olmaktadır veya olması lâzımdır. İş veren ve işçi sendikalarının siyasî partiler ve devlet organları üzerinde karşılıklı tesirleri, mütekabil propagandalarla efkârı umumiye kazandırmak, seçim mücadeleleri, bu kabildendir.

Bütün bunların, hatta bugünkü en müdahaleci devletlerde dahi, sermayenin kudreti karşısında gayri kâfi olduğunu biliyoruz. *Ancak biz, hiç bir zaman, grevi men etmeli amma sermayenin başını boş bırakmalı, iddiasında bulunmadık.* Bizim, sosyal hukukun terakkisinden anladığımız manâ, devletin içinde her türlü kör kuvvetin, yani her türlü sınıf egoïsme'inin tahripkâr tesirlerini önlemektir. Sınıfların fiilî mücadelesi neticesi, bunlardan birine sağlanacak menfaatin meşruiyeti iddia olunamaz. Buna mukabil, bunlar arasındaki münasebatın hukuk tarafından tanzimi neticesinde temin olunacak menfaatler meşrudur. Sayın Doçent Tuna'ya şurasını hatırlatmak isteriz ki, fiilî mücadelelere istinaden müstakar cemiyetler kurulamaz. Halbuki, bir insan topluluğunun, her şeyden evvel mühtaç olduğu şey istikrardır. Hiç şüphesiz, her cemiyette sınıflar vardır ve bu sınıflar arasında mücadele olacaktır. Biz, sınıfsız cemiyet bulunabileceğini iddia etmedik. Ancak, bu mücadelenin hukuk çerçevesi dahiline idhali, yani bu mücadelelerde bütün zümre ve sınıf kavgalarının üstünde umumî ve müşterek bir menfaatin mevcudiyetinin daima gözönünde bulundurulması ve bu mücadelelerin müşterek menfaati rencide edecek bir hal almaması lâzım geldiği kanaatini izhar ettik. Bizim sözlerimiz aynen şunlardır: "Demokrasi bir sınıf mücadelesi demek değil, millî ekseriyetin iradesinin hükümranlığı demektir. Halbuki

grev, sadece bir sınıf mücadelesi silâhıdır. Grevi kabul etmek millî menfaatlerin üzerine sınıf kavgasının ve sınıf menfaatlerini çıkarmak, halk idaresi yerine zümre tahakkümünü getirmek demektir. Halbuki, memleketimiz için temenni edilecek şey, değil zümre tahakkümünü, hatta ekseriyetin dahi gayri hukukî tahakkümünü hiç bir zaman idrâk etmemesidir. Zaten pek körpe ve o nisbette cılız olan iktisadî bünyemizi sarsacak yollar ihtiyar edilecek yerde, devletin işçi problemini hal yolunda, şimdiye kadar alınanlar yanında, yeni tedbirler almağa gayret etmesi daha doğru olur" (32) Sermayenin tahakkümü ve işçilerin istismarı bizim tecviz edebileceğimiz bir durum değildir. Bu hususta her türlü tedbirin alınmasına taraftarız. Buna mukabil, proletaryaya diktatoryasına götürebilecek yollar da bize pek cazip gelmiyor. Sınıfların menfaatleri (ister sermayedarlar, ister işçiler olsun) meşru oldukları takdirde makbulümüzdür. Bu meşruiyet ise, ancak bu menfaatlerin umumî, millî müsterek menfaatin icaplarıyla sınırlandırılması halinde mümkündür. Bizim istediğimiz, sınıfsız bir cemiyet değil, menfaatleri hukukî vasıtalarla, bir günden diğerine, daha mükemmel bir şekilde birbirile telif edilme yolunda olan sınıflardan mütesekkil ve bu uğurdaki mücadelelerin umumî menfaat karşısında baş eğdikleri bir cemiyettir.

Evet, grevi kabul etmek dünya gidisinin tersine bir yol takip etmektir ve Garp memleketleri ondokuzuncu asrın son yarısında ve yirminci asrın başlarında bir vasıta iken bugün bir maraz halini almış olan grevi bünyelerinden atmağa çalışmaktadırlar. Çünkü sosyal hukukun inkişafı, bu inkişafı mebsutan mütenasip olarak, grevi lüzumsuz bir hale getirmeğe matuftur. Grevin sosyal hukukun tekâmülündeki büyük rolüne işaret ettik. Bugün işçilere tanınması tabii olan bir takım hakların nasıl kahramanca mücadelelerin mahsulü olduğunu belirttik. (33) Sayın meslekdaşımız, bizim bu fikirlerimize hiç temas etmiyor. Ancak, bütün bu mücadelelerin neticesi sağlanmış olan sosyal mevzuatı bilâ mücadele kabul etmek dururken, niçin bunu yapmayıp, işçi kitlesi eline mücadele silâhı olan grevi ve sermayedarın eline de lockout'u teslim edelim? Bunda biz zaruret görmüyoruz. Sayın Doçent, devletin umumiyetle sosyal hukuku tanzim hususunda tekâsül gösterdiğini, her

(32) Muvaffak Akbay, Grev bir hak mıdır? sahife 103-104. Bir "ilim mensubu" na yakışacak hareket tenkid olunacak fikirlerin sadıkane nakledilmesidir. Bizim, bu mebhasde, bazı tesirler altında kaldığımız iddia ediyor. Olabilir. Tesir altında kalmak, ancak serdolanın mütalaaların müdafaasından izharı aciz edildiği takdirde, kötü bir şeydir. Biz ise inandığımız fikirlerin müdafaasına kendimizi muktedir görüyoruz.

(33) M. Akbay, grev bir hak mıdır? s. 95

şeyi "devlet baba" dan beklemenin bir safdillik olacağını, bu hususta en emin ve en katî vasıtanın grev veyahut, müellifin kendi tabiriyle; "kendi kendine yardım müessesesi" olduğunu söylüyor. Sosyal hukuk sahasında devletin umumiyetle ihmâlkâr olup olmadığını münakaşa edecek değiliz. Bunun doğru olduğunu farz etsek dahi, devletin tehdât olumabileceğini kabul etmek, bir hukukçu için biraz güçtür. Devlet tehdit olunmaz, ancak muslihane yollarla iktidar elde edilir. Yani, umumî seçim zamanı, işçi problemini programının başına koymuş olan partinin iktidarı ele geçirmesi için çalışılır. "Kendi kendine yardım müessesesi" ne gelince, bunun hukuk dilinde adı "bizzat ihkaki hak" dır ki, hukukun son derece merdud ve sakim bir yoldur. Hem sayın meslekdaşımızdan, grevin bizzat ihkaki hak olmadığını iddia eylediğine göre, "kendi kendine yardım müessesesi" ile "bizzat ihkaki hak" arasındaki farkı belirtmelerini isterdik.

Bütün bunlar sadece bizim naçiz ve şahsî mütalâalarımız değildir. "Ciddiyet" lerinin söz götürmemesi lâzımgelen bir çok eserlerde de aynı mülâhazalara rastlanır. Ezcümle, modern üstadlardan, Esmein ve Duguit, grev hakkını inkâr etmekte müttefiktirler (34). Bilhassa Duguit büyük eserinin beşinci cildinde grev hakkına tahsis ettiği bahsi "sözde grev hakkı" diye adlandırmaktadır. Bu müellife göre: "grev taraftarları, hakikatte sınıf mücadelesi doktrinini güden kimselerdir. Halbuki bu yıkıcı, öldürücü, barbar ve her türlü medeniyet fikrinden uzak bir doktrindir. Ancak, cahil kitleler bunun farkında değildirler ve mütemadiyen kendilerine tekrarlanan bu grev hakkının mevcudiyetine inanmaktadır". Bundan başka Prof. Rouast ve Prof. Durand'ın "Sinaî hukuk" adlı eserlerinde şu cümlelere rastlanmaktadır: grev çok vahim bir vakiydir. Modern hukuk emek ile sermaye münasebetini adil bir şekilde tesbit edecek yollar aramaktadır. İhtilâfların kuvvet istimâli ile hallolunması yerine muslihane yollara, uzlaşma ve tahkime gidilmektedir" (35) Profesör G. Burdeau, Fransız anayasasının dibacesine derç olunan grev hakkından bahsederken, bunun sırf siyasî sebeplerin tesiriyle vukua geldiğini işaret etmektedir. (36) Profesör C. A. Colliard, aynı mevzunda şu mütalâaları yürütmektedir: "Grev hakkının tanınması (yani 1946 tarihli Fransız anayasası tarafından tanınması) hiç bir veçhile hukukî bir terakki teşkil eylemez ..... Uzlaşma ve tahkim yoluna gi-

(34) Esmein, *Eléments de droit constitutionnel*, Paris 1928, c. II s. 612, Duguit, *Traité de droit constitutionnel*, Paris 1928 2<sup>e</sup> éd. c. V. s. 177 - 193, c. III s. 223, 595.

(35) Rouast et Durand, *Précis de législation industrielle*, Paris 1948, s. 267

(36) Burdeau, *Manuel de droit public*, Paris 1946, s. 306.

dilecek yerde bir kuvvet denemesi olan grev gibi iptidai bir hal şekli muhafaza edilmektedir" (37) Godin'e göre grevin ortadan kalkması tıpkı harbin ortadan kalkması gibi medeniyetin ilerlemesine mütevakkindir (38). Profesör Morange'ın bu husustaki fikirleri meselenin diğer bir cephesini aydınlatmaktadır. Filhakika, Profesöre göre: "İşçi partilerinin ekseriyeti teşkil eylediği ikinci kurucular meclisinin grev hakkını, zamanımız için kabul edilmesi zarurî siyasî, iktisadî ve sosyal prensipler arasına ithal etmesine hayret etmemek lâzımdır. Bununla beraber bu kabul keyfiyeti çok vahim bir hata olmuştur. Çünkü grev hakkı bugün elli sene evvelkine nazaran çok daha az lüzumludur. Geçmişte hiç şüphe yok ki, grev hakkının kullanılması bir sosyal sınıfın, yani scrmayedarların diğer sınıfları iktisadî sahada ezmelerine mani olmak suretiyle demokratik rejimin tesisini kolaylaştırmıştır. Aynı derecede hörmete şayan iki gurubun iradelerinin çatışması olan grev, kapitalist rejimde devleti alâkadar etmiyordu. Artık, hiç değilse Fransa'da, vaziyet aynı değildir. Çünkü kapitalizm inhitat devresindedir. Ekseriya müştereken çalışmanın tatil edilmesi, grevciler tarafından, hiç şüphesiz gayri şuuri bir şekilde, demokratik rejime karşı çevrilmiş bir silâh mahiyetini almaktadır. Bir memlekette Parlâmento ve hükûmet, bir hayal olan millî iradenin değilse bile, millî ekseriyetin mümessilleri olarak telâkki olunur. Parlamento tarafından, usulüne uygun bir şekilde kabul edilmiş bir kanuna veya hükûmet tarafından alınmış bir karara itaatsizlik, müsbet hukuka muhalif olduğu gibi, demokratik ideolojiye de sığmayan bir harekettir. Devletin meşru makamları tarafından alınmış bir kararın zorla değiştirilmesi için yapılacak her grev, gayri meşru bir harekettir. İmdi, devletin iktisadî bünyesinde bir kaç senedenberi vukua gelen derin değişiklikler neticesinde, sosyal ihtilâfların, işçi sınıfı ile hususî bir şahıs arasında değil, fakat aynı işçi sınıfı ile devlet arasında tahaddüs etmesi sıklaşmıştır. Bütün bu çeşit sosyal ihtilâflarda grev tatbikine cevaz verilemez ..... Eğer (işçiler tarafından) vaki mütalebat patron ile işçiler tarafından değil de devletin tesbit eylediği çalışma şartları hakkında ise vaziyet tamamen değişir. Bu hal sık sık tahakkuk etmektedir. Zira, iktisadî faaliyet, zamanımızda, eskiden olduğu gibi hususî teşebbüslere terkedilmiş değildir. Devlet bu faaliyetin ana prensiplerini, hatta bazan hurde teferruatını bizzat tesbit eder. Bu mütemadî müdahalenin sebeplerinden biri, hiç şüphesiz mevcut fakat geçici mahiyette güçlüklerdir. Bununla beraber, herkes müt-

(37) Colliard (Claude, Albèrt), Précis de droit public, Paris 1950, s. 431.

(38) Yücebilgin, La rémunération moderne du Salarjat, Lausanne 1950, s. 90

tefiktir ki devlet istikbalde iktisadî hayata bigâne kalamaz. Artık vaziyet normâle avdet etse dahi, devletin iktisadiyata müdahalesi mukadderdir. Bunun neticesi olarak, işçilerin devlet tarafından tanzim edilen çalışma şartlarının tadilini istemelerinden doğan sosyal ihtilâflarda greve müracaat olunamaz. Filhakika, ihtilâf çalışma şartlarının ıslâhını istiyen işçilerle, bu ıslâha hukukan rıza göstermiyen patron arasında değil, işçilerle devlet arasındadır. Demokratik prensibin doğru bir tefsirinin, hususî patronlarla işçiler arasında vaki bir anlaşmazlığın greve müracaatla halline, eğer teşebbüs umumî menfaate hadim ve muntazam ve devamlı işlemesi bir çok vatandaş zümreleri için zarurî bir teşebbüs ise cevaz vermemesi lâzımdır. Bu gibi teşebbüslerde vaki olacak, her grev, yalnız patron üzerinde değil, fakat bilhassa o teşebbüsten faydalananlar üzerinde bir tazyik vasıtası olacaktır. Halbuki, demokratik rejimlerde, mutalebatı ne derece meşru olursa olsun, bir azınlığın hayat şartlarını ıslâh etmeleri uğruna yüz binlerce vatandaşın sıkıntıya duçar olması, hatta vahim zararlara maruz kalması tecviz edilemez. Devlet hayatının zaruretlerinin meydana koyduğu ammé hizmetlerinin devamlılığı kaidesi demokratik prensiple tam manasile tetabuk halinde bulunmaktadır. Yukarıdaki mütalâalar o kadar yerindedir ki, greve karşı tepkiler memurların grev yapmağa kalkışmalarıyla başlar. Herkes, hatta prensip itibariyle grev yapmayı talep eden devlet ajanları bile, devletin diğerlerine benzemeyen bir patron olduğunu anlamıştır. Bu münasebetle, memurların sıklıkla bir korkuluk gibi grevi mevzuu bahsetmelerine mukabil pratikte nadiren ve daima kısa bir müddet için bu yola müracaat ettiklerini müşahade eylemek manidardır. Memur sendikaları daima grevin tehlikeli bir silâh olduğunu mensuplarına izah etmişlerdir. Grev, anayasa hukuku bakımından meşru bir şekilde teşekkül etmiş olan devlet organlarının, yani parlamento ve hükümetin, kararlarına karşı mukavemet vasıtası olduğu takdirde gayri meşrudur..."

(39)

İşte bizim me hazlarımız ve müstenidamız olan eserler. Bu citation'ları daha uzatmak mümkündür. Biz, Sayın Doçent Tuna'nın, bir ilim adamının kaleminden çıkmamış olmasını temenni ettiği" ve "hiç bir ciddi eserde rastlamadığı" "çürük" mülâhazaları bu müelliflerin eserlerinden mülhem olarak ifade eyledik. Acaba hep birden yanıltmış olmağımız ve değerli bir "ilim mensubu" olan sayın Doçentin haklı bulunması mümkün değildir? Belki.. Ancak, bu cihetin ispatı sayın meslekdaşımıza düşmektedir.

Sayın Tuna'ya göre "bu günkü ilmi - objektif telâkki grevin bir ana hak umumî bir beşer hakkı olduğu" merkezindedir. (40). Nazari bakımdan bu ifadenin ne derece doğru olduğu hakkında bir fikir edindik. Ancak, müellifimizin bir de pozitif hukuktan aldığı delili vardır. İnsan hakları beyannamesinin 23 üncü maddesinin 3 üncü fıkrasının "açık iş mücadelelerinin zımnen dahi olsa tasvip eylediği" kanaatindedir (41) Mevzu bahis fıkra şudur: (Çalışan herkesin). Gerekirse her türlü sosyal korunma vasıtalarıyla de tamamlanan adil ve elverişli bir ücrete hakkı vardır". "Her türlü sosyal korunma vasıtaları" ibaresini grev hakkı olarak tefsir, sendika kurma hürriyeti ile grev hakkını birbirinden tefrik etmemek demektir. Kaldı ki, ibarenin başındaki "gerekirse" kelimesi bir hukukçu için manidardır.

Nihayet, Sayın Doçent iş mücadelelerinin prensip itibariyle her tarafta serbest olduğunu beyan ettikten sonra "hatta bugün, bir çok kimşelerin zannına aykırı olarak Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri ittiha-dında dahi grev kanunlarla sarahaten menedilmiş değildir. Ancak, bu memlekette greve teşebbüs imkânının fiilen mevcut bulunmadığını da hatırdan çıkarmamak lâzımdır" diyor. Yani Sovyet Rusya'da greve kanunen mesağ olmasına rağmen fiilen böyle bir harekete tevessülün imkânsız olduğunu belirtiyor. Biz, bu hususta da, sayın müellifle aynı fikirde değiliz. Kanaatimize göre, Sovyet Rusya'da greve kanunen de imkân yoktur. Filhakika, Sovyet Rusya'nın 5 Aralık 1936 tarihli muad-el anayasasının "vatandaşların esas hak ve vazifeleri" ne müteallik olan X uncu bölümünde, vatandaş hakları meyanında grev hakkı zik-redilmiş değildir. Yine bu bölümde 130 uncu madde "iş disiplinini idame ettirmeği" ve 131 inci madde ise "amme sosyalist mülkünü, Sovyet sisteminin mukaddes temeli olarak, memleketin servetinin ve kudretinin menşei olarak, bütün çalışan halkın refah ve kültürünün menbaı olarak muhafaza ve takviye etmeği" birer tavantaş vazifesi olarak kabul etmekte ve "amme sosyalist mülküne zarar ika eden kimşeler halk düşmanındırlar" demektedir. Bu memlekette patron devlet olduğuna ve işçi disiplinini idame ettirmek te anayasaca bir vazife olarak kabul edildiğine göre greve kanunen dahi mesağ yoktur (42). 131

(40) Adı geçen eser s. 23

(41) " " " s. 61 Not 148

(42) Vyshinsky (Andrei Y.) The Law of the Soviet State, Nev - York 1948 s. 570, 622, 640. Ayrıca 1 Aralık 1932 tarihli Sovyet Rusya Ceza kanununun M. 59, F. I inde "millî iktisat organlarının iyi işlemesini haleldar etmenin" S. S. C. rejimine karşı işlenen bilhassa tehlikeli suçlardan telâkki edildiğini ve müeyyideye raptedildiğini görüyoruz.

inci madde ise niçin grevçilerin "bire sabotör olarak temerküz kamplarına gönderildiklerini" izah eder.

b) İşçiler, ancak grev hakkı sayesinde günden güne lehlerine değişen iş şartlarına kavuşabilirler. Bu mucip sebep, tam manasıyla iktisadidir ve sayın Doçent Tuna'nın belli başlı istinadgâhını teşkil eylemektedir.

Her şeyden evvel, yazımızın başında da belirttiğimiz veçhile, grev hakkının işçilere faydalı olmasının bu hakkın meşruiyeti için bir sebep teşkil etmediğini tekrarlayalım. Fakat, grev hakkı, işçiler için faydalı mıdır? Bu hususta derhal hatırlamaya gelecek cihet, greve mukabil iş verenlere tanınan lockout hakkı ve bunun işçiler üzerindeki tahripkâr tesiridir. Ancak, yukarıda da belirttiğimiz veçhile sayın müellif bu cihetin münakaşasını "mevzu dışı" kılmaktadır. Bütün bunlardan kat'annazar, grev daima işçiler için faydalı olmaktan uzaktır. Esasen sayın Doçent de bu ciheti muteriftir. (43) Sir Robert Hadfield'in de belirttiği veçhile; "hiç bir harp, sınaî harp kadar tahripkâr değildir. Ortada alkışlanacak bir galip yoktur. Çünkü mücadeleden sonra bütün muhâripler uzun zaman mücadelenin kötü tesirlerini duymakta devam ederler." (44) Grevin cemiyetin bünyesinde yaptığı tahripler üzerinde "Grev bir hak mıdır?" adlı makalemizde uzun boylu durduğumuz için, bu cihete burada yeniden avdet etmiyeceğiz. Ancak, bütün bu korkunç taraflarına rağmen, müellif, greve taraftardır. Çünkü "patronlar resmî makamlardan gizliyebildikleri hakikî kârlardan ancak grev tehdidinin tazyiki ile fedakârlığa yanaşırlar". Başka türlü patronları yola getirmeğe imkân yoktur.

İtiraf etmek lâzımdır ki, bu ilmi olmaktan uzak bir muhakeme tarzıdır. Patronların, resmî makamlardan gizliyebildikleri kârları meydana çıkarmak, grevçilere değil, vergi tahakkuk memurlarına veya polis hafiyelerine düşer. Hakikî gelirini devletten gizlemek ise, ayrıca bir suç mevzuu olduğuna göre, sayın müellifin noktai nazarı kabul edildiği takdirde, herhangi bir grev tahdidi karşısında, işçi yevmiyelerini yükseltmeğe razı olan bir patronu aynı zamanda bir vergi kaçakçısı telâkki edip

(43) "Grev ve lockout'ların hasad zamanında birdenbire boğan yağmur gibi bazı hallerde nahot tesirler icra ettikleri de bir hakikattir. Mücadelenin devam ettiği günler, haftalar ve aylar içinde gerek işçi sendikalarının, gerek iş veren birliklerin azası büyük mahrumiyet ve zararlara katlanmak, zorunda kalırlar". Adı geçen eser s. 23 - 24.

(44) Yücebilgin. Adı geçen eser, s. 90

(45) Akbay, Grev bir hak mıdır? s. 90 - 92



hakkında takibat yapmak gerekir (46). Bu suretle teşebbüs erbabı, grev-cilerin mütelebatına boyun eğdikleri takdirde işleri yürüyecek, fakat şahısları hakkında devletin vergi kaçakçılığı suçundan takibat yapması tehlikesiyle karşılaşacaklar, bu mütelebatı reddettikleri takdirde ise, işleri duracak ve büyük zararlar duyar olacaklardır. Bize öyle geliyor ki, mesele, gizli kazançların açığa vurulmasından ziyade herkesçe malûm olan kâr haddinden patronların işçiler lehine fedakârlık yapmağa sevkedilmeleridir. Bunun çaresi ise, bugünkü devletlerde grev değil *asgarî ücret had-di, müşterek iş sözleşmeleri, işçilerin teşebbüsün kârına hatta idaresine iştirâk ettirilmeleri* gibi sosyal hukukta beliren müesseselerdir.

a) Doçent Tuna'nın grev hakkının tanınması lüzumuna dair ileri sürdüğü üçüncü mucip sebep ise, bu hakkın tanınmasının behemehal iş mücadelelerine yol açmayacağı, bu hususta grev tehdidinin ekseri ahvalde kâfi ve müessir bir silâh olduğu şeklindeki iddiadır.

Bu tehdit vasıtasını, işçilerin, daima haklı, meşru talepler uğruna kullanacaklarını kim temin eder? Hangi hukukî prensibe istinaden cemiyetin bir zümresine diğer bir zümreye karşı kontrolsüz istimâl edeceği böyle bir tazyik vasıtası tevdi olunabilir? Medenî devletlerde zecir hakkına ve zecir inhisarına münhasıran devletin sahip olduğunu izaha lüzum var mıdır? İsviçre'nin büyük sendikalarından birinin onyediyıldanberi greve teşebbüs dahi etmemiş olduğu hususunda sayın Doçentin verdiği misal, grev hakkının tanınması lüzumuna değil, grevin, bu memlekette sosyal hukukun inkışafı karşısında, lüzumsuzluğuna delâlet eder.

İşte, sayın Doçent Tuna'nın grev hakkının tanınmasının lüzumuna dair ileri sürdüğü mucip sebepler bunlardan ibarettir ve, maatteessüf, bunlar grevin zaruriliği hakkında kanaat verici olmaktan uzak, ilmi esaslardan uzak, methodsuz ve mesnedsiz bir takım mülahazalardır.

Kitabın grev hakkının umumî teorisine (!) tahsis olunmuş birinci kısmı hakkında düşüncelerimizi belirtirken müellifle hemfikir olmadığımız bir kaç noktaya daha temas etmek istiyoruz.

Meslektaşımız, bu kısmın sonunda tahkimden bahsediyor ve bu usulün tatminkâr neticeler vermediğini iddia ediyor. Filhakika "tahkim ve uzlaştırma mekanizması iktisadî hayatın serbest kuvvetleri arasında pazarlık ve çekişmeyi müvazene haline getirmeye çok kere imkân bulamamaktadır. Buna mukabil grev veya lockout, tehdit safhasında kalsa dahi, ki fiyatta ekseriya böyle tecelli etmektedir, bu pazar-

(46) Kaldı ki, müdahaleci bir rejimde hiç bir kazanç devletten uzun müddet gizli tutulamaz.

lık karşılıklı iki iktisadî faktör arasında daha tatminkâr bir müvazenevi kendiliğinden kurmağa elverişli bir dinamizmi temsil etmektedir" (47) Sayın meslektaşımıza göre resmî organlar çok geç ve güc hareketine gelinler, vesayet sistemine doğru kayma teşahhülleri gösterirler ve çok nazik sosyal ekonomik meseleleri halle ehil değildirler.. Esasen iş mücadelelerinin gayesi, sadece meri hukukun tefsir ve tatbiki değil, yeni bir kanuni statükoya da erişilmesini hedef tutması, mecburi tahkimi, netice itibariyle grevlere karşı faydasız bir silâh (!) haline getirmektedir" (48) Evvelâ, bu mülâhazalarla şu misal arasındaki tezadı işaret edelim: "Yeni Zelanda'da tahkim mecburidir.. Bu usul Yeni Zelanda'da iş mücadelelerinin sayısını çok azaltmıştır." (49) Demek ki, tahkimin işe yaradığı da variddir. Bundan başka, hakemlerin çok nazik sosyal - ekonomik meseleleri halle ehil olmadıkları fakat bu nazik meseleleri karşılıklı çarpışan "iki iktisadî faktörün daha tatminkâr" bir şekilde halledebilecekleri mütalaası hayret ve hasiyet vericidir. "Daha tatminkâr" dan maksat nedir? Daha adil mi? Yoksa iscilerin menfaatine daha uygun mu? Fakat her ne olursa olsun, bu mülâhazalar kör kuvvetlerin çarpışmasının hukukî hal suretlerine müreccah olduğunun ifadesi değil de nedir? Oyle görülüyor ki, sayın meslektaşımızı, "dinamizm" aşkı, bir takım ihtilâlcî fikirleri ihtiyatsızca serdetmeğe götürüyor. Mahkemeler de, malûm olduğu vechile, "çok geç ve güc" harekete gelinler. Bunun için ferdlerin aralarında tahaddüs edecek ihtilâfları da bazı kuvvetine mi havale edeceğiz? "İş mücadelelerinin hedefinin sadece meri hukukun tefsir ve tatbiki olmayıp yeni bir statükoya da erişilmesi olmasının tahkimi faydasız bir silâh haline getirdiği" düşüncesine gelince: kanaatimizce bu da varid değildir. Nasıl, eskiden kanun hükümlerini, mehakim icthadi, yeni şartlara ve vaziyetlere uydurursa, tahkimin de iş ihtilâflarında aynı rolü oynayabileceğini düşünürüz.

Temas etmek istediğimiz diğer bir nokta da amme hizmetlerinde grev hakkına dair mülâhazalardır. Sayın Doçent, amme hizmetlerinde çalışanlara grev hakkının tanınıp tanınmaması hususunda sarîh bir neticeye varmamağa beraber, bu hakkın tanınmasına taraftar görünür. Filhakika, bu gibi hizmetlerde grev hakkının tanınmasına muhalif olan müelliflerin fikirlerini naklederek, bu müelliflerin, grev hakkının memnuiyetine mukabil, bu nevî iş yerlerinde çalışan işçiye müsahademlere devlet memurlarının haiz oldukları bütün hakları bahset-

(47) Adı geçen eser s. 36

(48) " " " s. 37

(49) " " " s. 32

mek istemekte" (50) olduklarını belirtmekte, fakat bu suretihal ile de tatmin edilmiş görünmiyerek şu mülâhazaları serdeylemektedir: "Kulağa hoş gelen bu tavsiyelere rağmen ekser memleketlerde, bu sistem sendikalar tarafından reddedilmekte ve fiiliyatta da esasen her yerde yerleşmiş bulunmaktadır (?) Sendika şefleri, işçi sendikalarının realitede bu kabil müesseseleri daima iş mücadeleleri haricinde bırakmağa gayret ettiklerini ileri sürmektedirler. Diğer taraftan, arasıra dahi olsa, bu kabil iş yerlerinde vukuu muhtemel iş mücadelelerine karşı amme ve halk teşekküllerine erkek ve kadınlardan mürekkep olmak üzere daima emre amade "teknik imdat kolları" teşkili hemen her tarafta taamül haline gelmiştir. Ne de olsa bu kolların yardımı ile grevin devamınca amme hizmetlerini ifa eden müesseseleri bir dereceye kadar çalıştırmak kabil olmaktadır" (51).

Sayın müellifin bu fikirlerini hülâsa etmek lâzımgelirse şu neticeye varılır:

Amme hizmetlerinde çalışanlara grev hakkını tanımakta mahzur yoktur çünkü:

1 — Sendika şefleri, bu kabil müesseseleri iş mücadeleleri haricinde tutmağa *gayret* ettiklerini söylemektedirler.

2 — Grev vukuunda, amme hizmetlerinin görülmesi için halktan müteşekkil "teknik imdat kolları" teşekkül etmiştir veya edebilir.

Görülüyor ki, sayın Doçent, amme hizmetlerinin bir devletin bünyesinde arzettikleri hayatî ehemmiyeti müdrük değildir. Eğer böyle olmasaydı, bu hususu sendika şeflerinin "gayret" vaidlerine bağlamanın, amme hayatı için hiç te kâfi bir teminat olmadığını kabul ederdi. Bilindiği veçhile, idare hukukunun belli başlı prensibi: "Amme hizmetleri durmaz" kaidesidir. Bu kaide idare hukukuna müteallik akdî münasebetlere, hususî hukuka ait akdî münasebetlere nazaran, bambaşka bir şekil ve mahiyet vermiş bulunmaktadır. Grev vukuunda, amme hizmetlerinin "teknik imdat kolları" tarafından görülebileceği mülâhazası da tatminkâr değildir. Zira, evvelâ bir zümrenin herhangi bir menfaat sağlayabilmesi için diğer bir zümreye angarya yüklemek kimsenin hakkı değildir. Saniyen, teknik imdat kolları tarafından ifa olunacak amme hizmetinin, "bir dereceye kadar" ifası mümkün bulunduğunu müellifimizin de itiraf ettiğine göre, bu ihtilâfla hiç alâkası olmayan geniş bir zümrenin tazyika maruz kalmasının ve zarara duçar olmasının önüne geçilemeyecektir. Bütün bu mucip sebepler zikredilirken "amme menfaati

(50) Adı geçen eser s. 38

(51) " " " s. 39

zümre menfaatine tercih olunur” kaidesinin unutulduğu veya ihmâl edildiği aşikârdır.

Sayın Doçentın kitabının ikinci kısmı “grev hakkının memleketimiz bakımından tedkik ve münakaşası” başlığını taşımaktadır. Maatteessüf bu kısım da, birinci kısım gibi, bir tezatlar meşheridir. Müellif memleketimizde grev hakkının aleyhinde ileri sürülen fikirleri izah ve tenkid teşebbüsünden sonra, Türkiye de grevin bir hak olarak tanınmasını gerektiren sebepler üzerinde durmaktadır. Bu sebepleri şu suretle hülâsa etmek mümkündür:

a) Memleketimizde 1936 danberi kabul edilmiş ve edilmekte olan sosyal mevzuat gereği gibi tatbik edilmemektedir. “İş kanununun meriyete girmesinden itibaren ondört yıl geçtiği halde, kanunî çalışma müddetlerine riayet olunmamakta, ücretlere ait hükümler dikkate alınmamakta, çocuk ve kadın işçiler hakkındaki koruyucu ahkâm kanunumuzun ruhuna uygun bir şekilde uygulanmamaktadır (52).

b) Memleketimizde lockout yasağına rağmen “teşebbüs erbabı işçilere nazaran aralarında çok daha kolaylıkla geçici coalition’lar teşkil etmek imkânlarına sahiptirler” bunlar “kanunî nisap haddine yakın miktarda işçiyi arzu ettikleri zaman işlerinden çıkarma imkânlarına daima sahiptirler. Bundan sarfınazar işleri daraltmak gibi bir mucip sebebe dayanarak zaman zaman lockout hareketlerine başvurulduğu da malumdur” (53).

c) İşçilerimizin hakikî ücret gelirleri bugün acınacak bir seviye arz etmektedir. “Meselâ Çimento sanayiinde çalışan işçilerin aylık vasatî ücreti 100 - 110, mensucat sanayiinde aylık vasatî işçi ücretleri net 40 - 80 lira arasında oynamakta ve bu çok düşük ücret hadlerine komün ve devlet işletmelerinde de rastlanmaktadır. Netekim 14 senelik bir Vatmanın aylık net ücret geliri 135 liradır” (54). Bu hal, işçileri büyük bir sefalete duçar etmekte “çocukların mektebe gönderilmeleri imkânî fiilen ortadan kalkmakta” .. koca bir nesil esaslı ve devamlı bir meslek tahsili alamadan yetismekte ve neticede memleket çok muhtaç olduğu halde kalifiye işçi zümresinden mahrum kalmaktadır.. “Diğer taraftan iş kanunumuzda ücretin miktarına müdahale eden koruyucu tedbirler bugüne kadar bir türlü tatbik edilmediği gibi, harp konjonktüründen büyük kazançlar temin ettiklerine hiç şüphe olmayan teşebbüs erbabı da esaslı ücret ıslahatı yapmak lüzumunu duymamıştır”. “İş

(52) Adı geçen eser, s. 55 - 56

(53) Adı geçen eser s. 56

(54) " " " s. 58 - 59

verenlerimiz, işçi ücretlerini alabildiğine tazyik etmek imkânlarına sahip olduklarını ve ücret cephesinden herhangi bir tazyik mevzuubahis bulunmadığından dolayı, tam bir rehavet içinde yaşamakta ve neticede kendilerini esaslı ve devamlı bir rasyonalizasyona zorlayacak amiller de bulunmamaktadır" (55). "Prensip, çalışan insanın her türlü zaruret ve sefaletin dışında kalması ve yüksek reel ücretlere dayanılmak suretiyle daha yüksek kültür seviyesine ulaşmasıdır" (56). Bu hususta, memleketimizde mevcut tahkim müessesesi de sadre şifa verici değildir. "Çünkü mevzuat tahkim müesseseleri için ücretlerle fiyatlar arasında bir ahenk ve müvazene teminine hizmet edecek şamil, etraflı ve sabit kıstaslar vermemiştir. Bundan dolayı tahkim ve uzlaştırma usullerimiz çok ıslaha muhtaçtır, bugün arz ettikleri manzara itibariyle çok indi ve keyfidir, verilen kararlar arasında memleket ve hatta vilâyet ölçüsünde bir ahenk ve tecanüs yoktur. Tahkim mekanizması geç ve güç işlemekte, bir iki vilâyetimiz hariç, bu heyetlerde vazife görecekt mutahassis unsurlar bulunmamaktadır" (57).

d) Memleketimizdeki teşebbüs erbabı "hiç değilse büyük bir kısmı itibariyle kendi evinin efendisi olmak gibi, Avrupa memleketlerinde çoktan terk edilmiş bulunan köhne ve modası geçmiş bir zihniyete sahiptir (58). Bunlar "hakem heyetlerini, mütemadi zarar halinde oldukları bahanesiyle müesseselerini kapamakla tehdit ederler", "sendikacılık hareketlerine katılmış işçilerini, türlü fırsatlardan faydalanarak kovmak yolunu tutarlar", "arkadaşlarını vaziyet icabı iş ve ücret ihtilâflarına imale etmeğe çalışan işçi mümessillerini, kanuni formaliteleri yerine getirmek suretiyle müesseseden uzaklaştırırlar", "kanuna aykırı bulduğunu bildikleri halde işçileri fazla mesaiye zorlarlar. Hafta tatili kanununu hiçe sayarlar", işçilerin iş ve ücret şartlarının ıslahına matuf masum taleplerine karşı bunlara "komünizm isnad ederler". Bunlar hakkında "kara listeler" tertip ederler (59).

e) Sosyal mevzuatımız bir çok boşlukları ihtiva etmektedir. Ezcümlerle "1936 yılındanberi kanunen vadedildiği halde asgarî ücretler halâ tesbit edilememiş" hatta "buna ait esaslı ve ciddi hazırlıklar" henüz başlanmamıştır. Diğer taraftan, ücretli tatlilere, tatil ve bayramlara, bazı sosyal sigorta kollarına, fabrika sosyal yardımına, mesken siyasetine

(55) " " " s. 60

(56) " " " s. 61

(57) " " " s. 63

(58) Adı geçen eser s. 64

(59) " " " s. 65 - 67

ve daha bir çok meselelere ait boşluklar ortada durmaktadır. (60).

İşte bütün bu sebeplerden dolayı, "açık iş mücadelesi hakkının ve grev tehdidinin büyük boşlukları kısmen olsun doldurabileceğini, çalışan sınıfların istihdaf ettikleri gayelerden bir çoğunu gerçekleştirebileceğini, grevlerin ve grev tehditlerinin hatalı hareketlere mani olmak itibariyle büyük faydaları olduğunu, mühim bir kısım teşebbüs erbabını aşırı egoizm hastalığından kurtarabileceğini, amme organlarının rehavetine nihayet verebileceğini, fiyatta ekseriya görüldüğü üzere sırf tehdit safhasında kalsa dahi, grevlerin reel ücret gelirlerini arttırmak itibariyle çok büyük faydaları olabileceğini" kabul etmek lâzımdır (61).

Görülüyor ki, grevin umumî teorisinde olduğu gibi, memleketimizde grev hakkının tanınması babında da, Sayın Doçent Tuna'nın ileri sürdüğü mucip sebepler, münhasıran iktisadidir. İktisadî mucip sebeplere dayanılarak, grev hakkının *meşrûyetinin* ispatına teşebbüs edilmesindeki sakatlığın burada da varid olduğunu işaret etmekle beraber, itiraf edelim ki, sayın meslekdaşımızın mevzu bahis eylediği meseleler variddir ve üzerinde durulmağa değer birer sosyal dava teşkil ederler. Bu itibarla, esasen çok uzayan bu tenkid yazımızın, daha da uzaması mahzuruna rağmen, bu hususların mümkün merteye geniş bir hülâsasını vermekten kendimizi alamazdık.

Evet, işçilerimiz umumiyet itibariyle sefalet içindedirler, sosyal mevzuat eksiktir ve layikiyle tatbik edilememektedir. Teşebbüs erbabı çok defa suimiyet sahibidir ilâh... Fakat, acaba bütün bunlar, grev hakkında işçilere tanınması için kâfi sebepler midir?

Eğer devletimizin tâbi bulunduğu rejim liberalizm olsaydı, buna bilâ tereddüt müsbet cevap vermek iktiza ederdi. Zira, bu takdirde, devletin rolü emek - sermaye münasebetlerine seyrel kalmak olduğuna göre, sermayedarların fiilî kudretleri karşısında, işçilere de fiilî bir mücadele vasıtası vermek zarureti kendini gösterirdi.

Ancak Türkiye Cumhuriyeti, 1923 den bu yana, bir kaç suursuz ve gümûlsüz geçici tecrübe müstesna, daima devletçilik ve müdahalecilik prensibine sadık kalmıştır. Dünkü iktidar partisi ile bugünkü iktidar partisi programları arasında, bu bakımdan, sadece bir derece farkı mevzu bahis olabilir. Bu itibarla, müellifin tahlil ve teşrih eylediği aksaklıklar, tâbi bulunduğumuz rejimin liberal olmasından değil, müdahalecilik prensibinin kötü tatbik edilmiş olmasından ve belki de halâ kötü tatbik edilmesinden ileri gelmektedir. Sosyal mevzuat yok şegildir. Fa-

(60) " " " s. 65

(61) " " " s. 70

kat, natamamdır ve kötü tatbik edilmektedir. Bu keyfiyet doğrudan doğruya devletin sun'u olduğuna göre, bizde grev hakkının tanınması, işçilerin iş verenlere karşı değil, fakat bizzat devlete karşı fiilen tazyik yapabilmelerini bir hak olarak kabul etmek demektir. Başka bir ifade ile, yirmibir milyonluk bir vatandaş topluluğu içinde 350 bin kişilik küçük bir zümreye, diğer zümrelere tanımadığımız bir imtiyaz bağışlamak demektir. Bunun hukuk fikriyle, devlet fikriyle, hukuk devleti fikriyle bağdaştırılmasına imkân yoktur. Binaenaleyh, sosyal mevzuatın iyi işlemiyen kısımlarını düzeltmek, eksiklerini tamamlamak iş verenlerin kötü niyetlerini önleyici tedbirler almak, ciddi ve samimi bir şekilde işçi problemi üzerine eğilmek, tutulabilecek en salim yoldur. Bu vadede tek cebir vasıtası grev değil demokrasidir. İşçi kitleleri teşkilâtlarını tamamladıkları ve herhangi bir partiye ram olmamak olgunluğunu gösterdikleri gün, seçim mekanizmasında hatırları sayılır birer kuvvet olarak belirecekler ve hangi parti "çalışan sınıflar" meselesini daha ciddiyetle ele alıyorsa, onu iktidara getirmeye çalışacaklardır. Bugünkü sendika teşkilâtı bu mükemmeliyeti arzetmekten çok uzaktır. Ancak, bu iptidailik müvacehesinde, grev de tesirini kaybedecek bir vasıta ve müellif bu ciheti kabul ediyor.

Türkiye'de, işçi sınıfının umumiyetle sefalet içinde olduğuna dair meslekdaşımızın "hususî dosya" larından çıkarıp bize verdiği malûmata inanmamak için hiç bir sebep yoktur ve bu hal, hiç şüphesiz, alâkadar olunması ve önlenmeğe çalışılması icabeden bir durumdur. Ancak unutmamak lâzımdır ki, memleketimizde zaruret çeken zümre sade işçiler değildir. İş kanununun ahkâmına tâbi olan 350 bin kişilik işçilere grev hakkının tanınmasına mukabil, belki de onlardan katkat daha fakir olan ve iş kanununun çerçevesi dışında kalan milyonlarca ziraat işçisini, reñçberi ırgadı bu haktan mahrum mu edeceğiz? Evet ise neden? Hayır onlara da grev yapma imkânını bağışlıyacak isek (62) bunun memleketimiz için arzedeceği korkunç tehlikeye nasıl göğüs gereceğiz? Peki ya miktarları işçilerden az olmayan memurlarımız pek mi müreffehler? Eğer 14 senelik bir Vatmanın eline geçen net aylık 135 lira ise aynı idarede dokuz senedir çalışan orta tahsilli bir memur da ayda 167 lira kazanır. Memurlara da grev hakkını tanıyalım mı? Münevverlerin sefaleti problemi işçilerin sefaleti probleminden daha mı ehemmiyetsizdir? Sayın meslekdaşımızdan, bizim, Türkiye'de sermayenin ta-

(62) 3008 numaralı iş kanunumuza göre bu imkânın halen mevcut olduğu iddia edilebilir. Eğer, bugün bu keyfiyet, memleket için bir tehlike teşkil etmiyorsa bu sınıfın teşkilâttan tamamen mahrum olduğundan ve belki de böyle bir imkânın mevcudiyetinden haberdar bulunmayışındandır.

hakkümünü asla tecviz etmediğimize ve işçilerin açıklı durumlarıyla yakından alâkadar olunması gerektiğine kani bulunduğumuza inanmalarını rica ederiz. Ancak ne yazık ki, problem mevzii değildir ve on dokuzuncu asırdan kalma bir takım modası geçmiş silâhlarla, tazyik vasıtalarıyla halledilemez.

Bugün, Türkiye'de sefalet, pek geniş bir vatandaş çevresinin üzerine çökmüş bir haldedir ve bunun sebebi memleketimizin iktisaden geriliğidir. Biz bu geriliği bertaraf etmeden, bu geniş çevreye dahil bir zümreyi alacağız ve onun eline grev hakkını bir silâh olarak vereceğiz ve böylelikle, memleketimizi bir işçi cennetine çevireceğiz; bu olacak işmidir? Sayın Doçent, müstahsiliyet arttırılmadan işçi kitlesinin: "reel ücret gelirini devamlı bir şekilde yükseltmeğe imkân bulunmadığını, bizde reel ücret gelirlerinin korkunç derecede düşük bir seviye arzemesine rağmen, maliyet unsurları içinde işçiliğin mühim bir yekün arzettiğini, yani mamûl başına isabet eden ücret fiyatının başka memleketlere nazaran yüksek olduğunu" (63) "Fabrika kapısı önünde bekleyen işsizlerin, o anda içeride çalışan zümrenin iş şartları ve ücret münasebetleri üzerinde devamlı tazyikler yaptığını" (64) itiraf ediyor. Bütün bunlar, iktisadî geriliğimizin emareleridir. Açık iş mücadeleleriyle, grev veya grev tehdidi ile müstahsiliyet'in artmasının ve işsizliğin önlenmesinin nasıl sağlanacağını öğrenmek isterdik.

Hülâsa, kanaatimize göre sefalet meselesi, sırf iktisadî bakımdan da ele alınsa, grev hakkının tanınmasıyla halledilebilecek kadar basit değildir. Bilâkis memlekét şümûl bir mahiyeti haizdir.

Fakat, henüz, bu kısımdaki tezatlara temas etmiş değiliz. Filhakkı, müellif, sahifeler boyunca, umumiyetle grevin ve memleketimizde grev hakkının tanınmasının aleyhinde bulunanlara en ağır tenkidleri hatta tarizleri esirgememiş ve yine sahifeler boyunca grevin çeşitli hasenatından dem vurarak bu hakkın behemehâl Türkiye'de kabul edilmesi gerektiğini müdafaa eylemiştir. O halde, bütün bu izahların sonunda mantıkan Sayın Doçent'in, Türkiye'de grev hakkının tatbikini istemesi lâzımdır değil mi? Kitabın netice kısmı, bu bakımdan bir sürpriz teşkil etmektedir: çünkü, sayın müellif, memleketimizde grev hak-

(63) Adı geçen eser sahife 61, müellif ilâve ediyor: "Ancak işçilerin müstahsiliyet'in arttırılmasına, ancak çalışmalarının semeresini elde edeceklerinden emniyet buldukları takdirde gayret edeceklerini de bilmek lâzımdır". İyi amma, müstahsiliyetin artması, sadece işçilerin gayretine mi bağlıdır? Bu yadide teğebbüsün idaresinin usta ellerde bulunup bulunmaması, istihsal aletlerinin modern olup olmaması, rasyonel imâl usulleri, standardizasyon yani bütün bir sınaî ilerilik rol oynayamaz mı? İşçi ücretleri arttırılınca behemehâl müstahsiliyet fazlalaşacak mıdır?

(64) Adı geçen eser s. 64.



Kimni "bugünden yarına" tanınmasını istemediği gibi, tanınması halinde dahi, bu hakkın sayısız takyidlere tabi tutulmasına taraftardır. Eserin muhteviyatı ile neticesi arasındaki mantıki bağı, Türkiye'deki sendikaların her bakımından son derece iptidai olduklarına dair uzun izahları havi bir fasıl teşkil ediyor. Müellifin kanaatince, grev iyidir amma, ancak kuvvetli sendika teşkilatı olduğu takdirde işe yarayan bir mücadele vasıtası olabilir. Aksi takdirde, bilakis zararlıdır. Bizde ise, sendikaların durumu, grevi layıki veçhile kullanabilecek tekâmül safhasına erişmiş olmaktan uzaktır. O halde? Bu muhakemenin mantıki neticesi şudur: o halde, grevi, şimdilik, bir hak olarak tanımamalıdır. Fakat işin garibi, müellif bu son şıkkı da kabul etmiyor. Başka bir ifade ile, Türkiye'de grev bir hak olarak tanınmalı midir? Bu suale Sayın Doçent'in verdiği cevap: hayırdır. Türkiye'de grev, bir hak olarak tanınmamalı midir? Bu suale de sayın doçent hayır cevabını veriyor. O, bir üçüncü hal şekli bulmuştur: bugünden yarına grev serbestisine gitmek mevsimsizdir. Şimdilik, bu hakkın işçilere sırf *sembolik* mahiyette tanınması, infazının ise muayyen intikal devrelerine bağlanması, yani kuvveden fiile çıkmasının bazı kayıt ve şartlara talik edilmesi lâzımdır. Bu kayıt ve şartlar, Türkiye'deki sendika teşkilatının grev hareketlerini tesirli kılacak bir mükemmeliyet seviyesine erişmesi şeklinde hülâsa olunabilir. (65).

Bu netice karşısında, bütün hukukçuların mebhut kalmamalarına imkân yoktur. Zira, sayın Doçent, hukuk ilmine yeni bir mefhum ilâve etmektedir: "Sembolik hak" mefhumu! Bu sembolik hak mevcut mudur? hayır! Değir midir? hayır! Sadece "sembolik" dir. Bu kadar derin bir hukuki inşâ karşısında acizimizi ve müellifin maksadını kavrayamamış olmaktan mütevellit teessürümüzü itiraf ve ifadeden başka çare bulamıyoruz.

Evet, grev hakkı "prensipten itibariyle ve sembolik olarak hemen tanınacaktır". Ancak bu hak "muayyen intikal devrelerine bağlanacak (!)" ve "istimali bazı şartların tahakkukuna talik" edilecektir. Bizim bildiğimize göre, bir hak, ya vardır veya yoktur. Eğer bir hakkın tahakkuku, bazı şartların vücuduna talik edilmişse, o şartlar mevcut oluncaya kadar ortada hak yoktur ve hak, ancak şartların tamamlanmasıyla vücut bulur. Vücut bulduğu andan itibaren de vardır. Bu "sembolik hak" mefhumu, niçin gizliyelim, bize biraz gamiz geldi. Öyle görünüyor ki, müellifi bu şekilde hukuki ibda'lar yapmaya sevkeden cihet, kitabının başında sahifeler boyu grev hakkını müdafaa ettikten sonra,

sıra Türkiye'de de bu hakkın tanınması mevzuuna gelince, memleketimizin realitesi karşısında, sayın meslektaşımızın açıkça bu yolu ihtiyara bir türlü cesaret edememiş olmasıdır. Şimdilik "sembolik bir hak olarak tanıyalım" demek, hâlen memleketimizin bünyesinin grev hakkının kabul edilmesine tahammülü yoktur demekten başka bir şey olmadığı açıktır. Bizim de iddiamız bu değil mi? Öyle ise nedir bu hiddet ve şiddet?

Fakat, henüz tezatların sonu gelmiş değildir. Filhakika, yukarıda da belirttiğimiz gibi, sayın doçent, Türkiye'de sendikacılık cereyanının henüz grev hakkını layıkı veçhile kullanacak kudretten çok uzak olduğunu uzun boylu izah etmekte (ki bu hususta kendilerinin bizimle tamamen hemfikir olduklarını müşahede ediyoruz) ve bu hakkın tanınmasının sendikaların tam manasıyla kuvvetli ve hayatiyetli birer teşekkül olduğu zamana talîki lâzım geldiği neticesine varmaktadır. Ancak müellif, eserinin diğer bir yerinde şu şekilde beyanı mütalaa ediyor: "Bir taraftan sosyal sınıf esasına dayanan sendika teşkili hakkı bahşedilirken, diğer taraftan grev ve umumiyetle açık iş mücadeleleri yasasını devam ettirmek demokrasi âlemi için gerçekten gülünç bir vaziyettir. İş mücadelelerine girişmek suretiyle iş şartları ve ücret normaları üzerinde tesir icra etmek ve grev tehdidinde dayanmak suretiyle de teşebbüs erbabını kollektif akit yapmağa zorlamak imkanlarından mahkûm bulunan işçi sendikalarımızın bu günkü durumları bir türlü basit birer yardım sandığı olmak mahiyetinden ileri gidememektedir. Bu vaziyet devam ettiği takdirde, işçi meslek teşekküllerinin ileride de aynı şekli muvafık edileceklerinden hiç şüphelenilmemelidir". (66).

Yani, Türkiye'de grev hakkı tanınmadığı takdirde sendikaların kuvvetlenmelerine imkan yoktur. Bu iki ifade arasındaki tezat aşikardır; memleketimizde sendikacılık kuvvetlenmeden grev hakkının tanınması doğru değildir. Ancak sendikaların da grev hakkının kabul edilmemesi takdirinde "basit birer yardım sandığı" mahiyetini aşamayacaklarından hiç şüphelenilmemelidir! Bu basit dairenin içinden kurulabilmek degme baba yigidin kârı olmasa gerek.

Nihayet, bir gün gelip Türkiye'de grev hakkı tanınacak olursa, müellif bu hususta bir takım kayıt ve şartların tesbitinin uygun olacağını ileri sürüyor (67). Filhakika, sayın doçente göre, "bu hakkın şamil olacağı grevlerin nevi ve mahiyetlerinin belirtilmesi ve grev hakkından faydalanacak olan sanayi branşlarının tesbiti"; "meeburi tahkim ve uz-

(66) Adı geçen eser s. 54

(67) " " " s. 100 - 101

laştırma sistemine başvurma mecburiyeti ve gerek greve başlamadan evvel, gerek grevin seyri esnasında hadiseye devletin müdahale selâhiyetini tanıması lâzımdır. "Şayet devlet grevini mühlik bir mahiyet alabileceğini önceden kestirir yahut greve başladıktan sonra iş mücadelesi böyle bir istidat gösterirse, henüz teşebbüs safhasında olan mücadeleye veya seyir halinde bulunan hadiseye derakap müdahale ederek, ihtilâfı büyük veya umumî bir hakem heyetine intikal ettirebilmeli ve böyle bir heyetin açık iş mücadelesini bertaraf etmeğe veya nihayetlendirmeye matuf kararları tarafları ilzam edebilmelidir". Görülüyor ki, sayın müellif, dönüp dolaşıp son sözü, sosyal - iksitadî davaların inceliğine nüfuz kabiliyetini inkâr ettiği "devlet baba" ya bırakmaktan başka çare bulamıyor. Zira "acı sınıf mücadeleleri her millet ve memleket için büyük bir talihsizliktir" (68). Anlaşılan devletin her an müdahale kudret ve kabiliyetine sahip olduğu bir grev hakkı, yukarıdaki diğer kayıtlar da gözönünde tutularak kabul edilecek olursa, sınıf mücadeleleri acılığını kaybedecek ve tatlı, sevimli bir mahiyet alacaktır. Bütün bu mülâhazalar karşısında, insanın aklına bir sual takılıp kalıyor:

Acaba, Sayın Doçent, ömründe hiç bir grev olayını yakından müşahede etmek fırsatını bulmuş mudur? Eğer bu fırsatı bulmuş olsaydı, grevin ne derece meş'um ve sosyal bünyeyi ne kadar tahrip edici bir mahiyet taşıdığıнын farkında olurdu.

Müellifin netice kısmındaki düşüncelerini hülâsa edecek olursak; memleketimizde sendikacılığın kuvvetlenmesine değin grev yasağının devam ettirilmesi ve günün birinde bu hak tanındığı taktirde de bir takım kayıtlar ve şartlara tâbi tutulması ve son sözün devlete bırakılması taraftarı olduğunu görürüz. Sayın meslekdaşımızın bu kanaatlerinin altına yine kendi kitabından aldığımız şu cümleyi ilâve edip okuyucuların ibret nazarlarına arz etmekten kendimizi alamıyoruz: "..... Bazı korkak insanlar grevleri son derece tahdit veya doğrudan doğruya men hususunda işçi sendikalarına bir takım yükler tahmiline kadar sevkettedir". (69) Fakat, hemen ilâve edelim ki, bu hususta akliselimin gerektirdiği bir korkaklık, delice bir cüretten, memleket hesabına yağdır. Sayın meslekdaşımızı, bu çekingenliğinden dolayı tebrik ederiz. Bize öyle geliyor ki, herhangi bir iş ihtilâfında, başında tahkim mecburiyetini (70) ortasında ve sonunda devletin mudahalesini kabul ederek ve

(68) " " " s. 102

(69) Adı geçen eser s. 25

(70) Müellifin tahkim mecburiyeti hakkındaki menfi düşünceleri üzerinde ayrıca durduk. O düşüncelerden sonra bu neticeye varmak bu tezadlar meşherinde ayrı bir tezattır.

son sözü devlete bırakarak grev hakkını tanımak ve bu safhaya ulaşabilmeği bir takım intikal devrelerinden geçilmesine talik ederek "şimdilik" grev hakkına "sembolik" bir mahiyet vermek şıkkı ile, grevin memleketimizin bünyesine uymadığını açıkça ve cesaretle beyan ederek, bu hakkın vazı kanunumuzca kabul edilmesinin yanlış bir hareket olacağını Türkiye'nin coğrafi ve siyasi durumunun asla kaldırmayacağı bir fantezi, bir taklitçilik teşkil eyliyeceğini iddia etmek arasındaki fark, ikinci görüşün sarahatle, doğrudan doğruya ulaştığı hedefe, birinci görüşün, dolambaçlı ve tezathı yollardan varmasıdır.

Bu uzun tahlillere rağmen, Sayın Doçent Tuna'nın kitabındaki bütün hatalı cihetlere ve bütün tezatlarla temas edebilmiş olmaktan uzagız. Esasen, buna lüzum da görmüyoruz. Zira, bizim maksadımız, sadece, yanlış olduğuna ve memleketimiz için son derece tehlikeli bulunduğuna kail olduğumuz bir görüşün müdafaası tecrübesinin, ne derece çürük esaslara istinad ettiğini ve nasıl bir tezaddan diğerine düştüğünü ve sonunda nasıl dolaşık yoldan bizim müdafaa ettiğimiz neticeye ulaştığını belirtmekti. Bu hususta, muvaffak olup olmadığımızın takdirini, okuyuculara bırakıyoruz.